

aliis etiam, si possit, persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à veritate in mendacium translati sunt, ut multo peiores, multoque pestilenciores Luthero statim in Germania surrexerint hæretici, qui libris etiam æditis suas hæreses confirmare curarunt. His igitur mediis intra paucos annos tota fere Germania jam perit, quæ bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam hæc pestis se continuit, quod sine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: sed per totam fere Europam vagatur, atque grassatur. Rara siquidem est in toto Christiano orbe provincia, in qua non sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde evenisse certissime constat, nisi quod libri Lutheri, & aliorum ejusdem classis hominum, per omnes fere provincias impune deportati sunt, & cuicumque legere volenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tantas vires eundo acquisivit, ut nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit jam reliqua spes. Si tamen à principio ea qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorum portatores, venditores, lectores, detentores fuissent acerba severitate puniti, non tantum hæc pestis invaluisset. Sic enim faciendum esse quidam egregius Poeta præcepit, dicens:

Principiis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluerit moras.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quam grave nocentem recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia Propheta plorabit, & dicet: (Tren. 4.) *Lamia nudaverunt mammam, lacnaverunt catulos suos.* Nam hæc verba de hæreticorum nimium atroci crudelitate, quam illi per scripturas suas cum fidelibus Catholicis exercent, interpretatur Beatus Hieronymus in commentariis super Trens Hieremias sic inquit: „Lamia humanam faciem habet, sed corpus „bestiale. Et aliquibus interpositis, subdit: Possunt in „lamia hæretici accipi, qui humanam quidem faciem „sed belluina per impietatem corda gerant. Hi tunc „mammam nudant, quando errorem suum libere prædicant. Tunc catulos lactant, quando male sequaces „parvulorum animas, dum perversa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant.“ Hæc Hieronymus. Cum igitur evidentissimis rationibus, certissimæque rerum experientia constet, hæreticorum libros nimium Christianæ reipublicæ nocere, inde necessario, consequens est tales libros esse comburendos, aut alio quovis modo ex orbe delendos, ut à nemine legi possint. Si puteus aqueus, aut fons publicus, ex quo populus aquam ad potum haurire solet, inficeretur veneno, is qui populi regimen tenet, deberet puteum obstruere, ne quis forte ex illo incautus bibens periret. Et si rector populi nollet obstruere puteum, sed vellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihilotenus de hæreticorum libris dicendum esse apertissime constat. Nam illorum libri quasi putei publici facti sunt, postquam in publicum prodierunt: qui cum sint hæreses veneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegere ne quis forte ad illos accedens, hæreses venenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit, permiserit, is totius reipublicæ Christianæ apertus hostis juste censetur. Quia omnes, quos potuerit fideles, vult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non removeat hæreticorum libros, qui magnam offerunt hæresum occasio-

nem. Nam (ut optime Symmachus Papa dixit) non grandis est differentia an letum inferas, vel admittas, mortem enim languentibus probatur insingere, qui hanc cum possit, non excludit. Et certe (ut aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut civitatis Rector, aut quævis alia potestas ex industria permittens in terris suæ ditioni subjectis libros hæreticorum vendi, præter hoc, quod gravissime peccat, vehementem ob hoc solum præbet contra se hæresis suspicionem. Quod apertissimo testimonio B. Innocentii Papæ hujus nominis primi probari potest, qui in Epistola quadam, hæc ait: Negligere quippe, cum possit perturbare perverfos, nihil est aliud quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifestio facinorosi desinit obviare. Hæc Innocentius ille. Quæ verba citantur à Gratiano in cap. Error 83. distin. Nulla certe est via, qua magis possit occurrere hæresibus, ne in populo orientur, & ne exortæ ultra grassentur, quam si hæreticorum libri, ex quibus hæresis venenum facile quis incautus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, ut juxta Innocentii sententiam, non careat scrupulo societatis occultæ Rex aut quæcumque alia potestas, quæ hæresibus per librorum combustionem, desinit obviare. Nec solum est de hæresi suspectus, qui hæreticorum libros, cum prohibere possit, vendere permittit: sed reus coram Deo erit omnium hæresum, in quas illorum librorum lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait: (Rom. 1.) *Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum, qui faciunt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus.* Quæ locum Glossæ ordinariæ interpretans, ait: Consentire est tacere, cum possis redarguere. Et Beatus Damasus Papa: Qui potest obviare, & perturbare perverfos, & non facit: nihil aliud est, quam favere impietati eorum. Hæc ille. Si hæretici libris suis (ut diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, ut ejusdem nocenti sit particeps omnis ille dominus, qui eum possit, non vult tale nocentem vitare, præsertim si dominus fuit admonitus de nocentem, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cujus sententiæ umbram in veteri lege perfectissime delineatam invenimus: ubi de domino bovis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluisse, Deus hanc condidit legem: (Exod. 21.) *Si bos cornupetæ fuerit ab heri, & nudus tertius, & contestati sunt dominum ejus, nec reclusit dominus eum, occideritque virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occidit.* Non ob aliam causam Deus tunc jussit dominum bovis cornupetæ occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamvis ille manu sua neminem occidisset. Quia tamen Dominus noluit bovem recludere, & sic mortem hominis, quæ à bove provenire potuisset, vitare contempsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum inderemisset. Justum quippe est, ut ille de damno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & negligentiam damnum illud evenisset constat. Simili poena constringendum esse constat, dominum illum, qui admonitus libros aliquos esse pernitiosos & fidei Catholicæ incommodos, illos non vult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum librorum mortem animæ incurserint, illorum mors domino imputabitur, qui cum possit, noluit mortis occasionem auferre. Ideo Salvator noster ait: (Matth. 18.) *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* Is haud dubie credentes in Christum scandalizat, qui illis præbet occasionem disce-

den-

dendi à fide, quam Christus, & Apostoli ejus docuerunt. Qui librum in favorem alicujus hæresis scribit, is aperte credens in Christum scandalizat: quia aliis præbet occasionem, ut à vera fide discedant. At qui hujusmodi libros, cum possit, prohibere negligit, eandem culpam habet, ac si ille librum scripsisset. Facientis quippe culpam habet, qui quod potest, negligit emendare: consequens igitur est, ut ille etiam credentes in Christum scandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (juxta dictum Salvatoris) ut suspenderetur mola asinaria in collo ejus, & demergeretur in profundum maris. Propter hæc omnes urgentissimas rationes non solum Pontifices Summi, quibus hoc potissimum incumbit negotium, sed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei Catholicæ rationem habere voluerunt, hæreticorum libros esse comburendos legibus, & decretis ante multa sæcula statuerunt. Nam constantinus ille, qui primus imperii majestatem Christi humilitati subiecit, Arrianorum libros omnes jussit comburi, mortis supplicium minatus omnibus, qui tales libros servassent. Et quo major verbis meis adhibeam fides Epistolæ ejusdem Constantini, quam ille Episcopis, & populo, de hæc re scripsit, hic inferere decrevi, quæ talis est.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Episcopis,
& Populo.

Maligno, & impio Arrius imitatus, dignum est, ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divina pieratis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promovit munire mercedem, & talem, per quam imposterum esset opprobrium, & plurima completeretur infamia: & nunc placuit Arrium, & confectatores ejus vocari Porphyrianos, ut quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo esset opprobrium. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, ut non solum prava ejus doctrina deperat, sed neque ulla ejus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arrii celasse comperit, & non repente proferens igne consumperit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim, ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiat ultionem. Deus vos custodiat. Hactenus Epistola Constantini, quæ habetur lib. 2. Historiæ tripartitæ, cap. 15. Post Constantinum magnum elapsis annis plurimum centum & quinquaginta, Valentinianus, & Martianus Augusti contra Eutychetis, & Apollinaris sectatores varias statuit penas, & deinde contra eos, qui libros istorum dogmata continentem servassent: legem statuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam contra venerabile Chalcedonensem Synodum liceat, vel aliquid dicere, vel scribere, vel ædare, atque emittere, ut alicuius dicta, vel scripta super eadem re proferre, nemo hujusmodi habere libros, & sacilega scripturarum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnantur. Eos vero, qui discedendi studio adjecerint, de infamata hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo etiam supplicio coercentur, qui illicita docere tentaverint. Omnes vero hujusmodi chardi, chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorose pervertitatis vestigia

flammis combusta deperant. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par penæ magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum, quod si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodire decrevimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri multam fisco nostro inferre cogantur: insuper etiam exificationis suæ periculum sustinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus: & habentur in lege. Quicumque, C. de hæreticis. Idem etiam statuerunt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, ut constat ex leg. damnato, in eodem, C. tit. Ecce vides sanctam imperatorum diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religiosam acerbissimam in illorum combustionem. Sed numquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes damnaverunt istarum legum severitatem? Nequaquam, immo potius verbis, & opere illam commendaverunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idem aliis facere præcipientes. Nam Leo primus, hujus nominis Pontifex in Epistola quadam ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. 15. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsi codices, & à sincera veritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum, multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdiciendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamvis enim sunt in illis quedam, quæ videantur speciem habere pietatis numquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latentem operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cujuscumque erroris involvant. Unde si quis Episcoporum, vel apocrypha haberi per domos non prohiberit, vel sub canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se noverit judicandum: quoniam qui alium ab errore non revocat, se ipsum errare demonstrat. Hæc Leo Papa vir sanctus juxta, ac doctus. Quid autem Gelasius Papa de hæreticorum libris censuerit faciendum, liber Pontificalis declarat, qui vitam hujus Gelasii, describens, hæc inter alia refert. Hujus temporibus inventi sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores Basilicæ Sanctæ Mariæ incendio concremavit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dicuntur. Præterea libros Joannis Vvicleph comburi duo Archiepiscopi Apostolicæ sedis legati primo præceperunt, deinde Ecclesiæ universalis in duobus generalibus Conciliis Romano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit, prout apertissime constat ex gestis Concilii Constantiensis, sessione octava, ubi postquam dicitur, libros præfati Joannis Vvicleph fuisse in Concilio Romano ad ignem damnatos, ipsiusmet Constantiensis Concilii insuper additur definitio, his verbis, quæ proxime sequuntur expressa: In nomine Domini nostri Jesu Christi hæc Sancta Synodus sententias prædictorum Archiepiscoporum, ac Concilii Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros ejusdem dialogum, & dialogum per eundem Joannem Vvicleph nominatos, & alios ejusdem auctoris libros, volumina, tractatus, & opuscula, quocumque nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis, hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat. Et eorumdem librorum, & cujuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem, & allegationem, nisi ad eorum

cunt multa vere Catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud viros Catholicos profus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atque digesta. Injustum autem esse dicunt Catholicam Ecclesiam his omnibus privare, & inde colligunt, ut injustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustione tam grave incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quam illi urgentissimam putant, utroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inveniri popa, & bene tractata, quæ apud viros Catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & divinæ providentiæ aperte injuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris vera, & Catholica & pulchre explicata, alias nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mendaciis essent. Quod autem ea vera, & Catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud Catholicos Doctores inveniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam etsi aliquando Deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi prophædando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decrevit. Prophetavit Balaam ille malus de adventu Mesiæ: (Num. 24.) sed multo melius atque apertius, quam ille, prædixerunt hoc alii Prophætae. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus Salvator noster prophetavit, quod Jesus pro omnium salute moriturus erat. (Joann. 11.) Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, David, Esaias, & alii plurimi sancti Prophætae, multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primum veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo revelare voluit, numquam nisi per justos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem: sed per manus sanctissimi viri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Evangelicam, primos tamen illius prædicatores non voluit esse fures, & homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos viros, Apostolos videlicet suos quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus Salvator noster, (Matt. ult.) ut euntes in mundum universum prædicarent Evangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit enim illis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius virtutem Spiritus Sancti supervenientis in illos. (Act. 1.) Cur ita? Nempe ut per adventum Spiritus Sancti illos faceret dignos Evangelii præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annuntiandam. Nam quia hanc Spiritus Sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annuntiandam Evangelii veritatem, ideo de se, & aliis Apostolis dixit: (2. Cor. 3.) Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti. Non est igitur credendum, ut Deus, qui alias Evangelii veritatem non nisi per viros Spiritu Sancto plenos mundo revelare voluit, nunc aliquam Evangelii partem ante incognitam per schismaticos hæreticos mundo notam facere velit. Neque est etiam credendum, Ecclesiam, quæ uberius est olim à Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessarii credenda, ignoret. Alioquin non satis promissio-

ni suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringens, dixit (Joann. 14.) Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & revelabit vobis omnia, quaecumque dixerit vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & Spiritus Sanctus omnium illorum intelligentiam dedit, consequens est, ut Ecclesia nihil illorum ignoret. (Gen. 18.) Numquid celare potero Abraham, ait Deus, quæ facturus sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturus erat: credere par est, illum multo minus celasse Ecclesie illa, quæ ad suam fidem necessaria salutem. Quoniam illam, eo quod sponsa ejus est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per Amos Prophetam cap. 3. sic inquit: Non faciet Dominus Deus verbum: nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. Non dixit ad qualescumque Prophetas: sed ad solos servos suos. A viris igitur fidelibus ex quibus Ecclesia Catholica constat, discere debemus, si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam Ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo uberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli novit. Et hoc ipsum docet Irenæus Martyr libro tertio adversus hæreses cap. 4. sic dicens: Tantæ igitur ostensionis non sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere. Cum Apostoli quædam in depositum dives plenissime in eam contulerint, omnia, quæ sunt veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos. Quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si quando de aliqua modica questione disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimis recurrere Ecclesiis, in quibus Apostoli conversati sunt, & ab eis de præsentis questione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem, si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant Ecclesias? Hæc Irenæus Martyr, & Polycarpi Martyris discipulus. Ex cuius verbis evidenter constat Ecclesiis esse omni veritatis doctrina plenissimam, nulliusque hæreticorum doctrinæ indigentem. Deinde, licet Ecclesia aliquid ad fidem spectans ignoraret, non est credendum, neque verisimile, hæreticis illud esse à Deo revelatum. Confiteor tibi pater (ait Christus Salvator noster) (Matt. 11.) quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Parvulis, inquam, revelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, ut suam sententiam non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Parvulis, inquam, revelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suæ nunquam volunt inniti prudentiæ, qui captivare non dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Hujusmodi parvulis Deus sæpe revelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus; non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, ut reliquos omnes sua sapientia excedere putent & suo iudicio plus quam totius Ecclesiæ definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quamquam daremus aliqua esse in hæreticorum libris catholice, & fideliter tractata, quæ in Catholicorum libris non reperirentur, illa tamen non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa ad-

miscerent, & timendum est, ne dulcedine veritatis alleciti lectores, venenarum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, quam illum exitiali veneno permixtum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secundo loco in præfata argumentatione assumptum est, ubi dicitur, injustum esse privare Ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inveniuntur. Non est certe injustum, immo est e contrario iustissimum, atque sanctissimum, & perinde ac necessarium, ut à matre nostra Ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, si illos veneno mortifero permixtos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina, quæ semper veris habet falsa permixta: quo fit, ut sit ab omnibus devitanda. Hoc autem ita esse apertissime docet Gregorius qui lib. quinto moralium sic ait: „Habet quippe hoc hæretici primum, ut malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod velent minime persuaderent. Rursus si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraque defervunt, & ex malis bona insciunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum prorrigit, ora poculi dulcedine mellis tingit, dumque hoc, quod dulce est, primo attacku delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permixtent recta perveris, ut ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latent eos peste corrumpant.“ Hæcenus Gregorius. Ecce vides apertissimo Gregorii testimonio probari, semper hæreticorum doctrinam esse veluti quoddam venenatum poculum. Et inde necessario consequitur, ut qui quis Christianæ reipub. aliquam tenetur habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Christianæ umquam nocere valeat. Præstat enim Ecclesiæ tali poculo carere, quam venenatum bibere. Eandem sententiam docet Leo Papa hujus nominis primus, qui (ut supra proxime precedenti cap. ostendimus) in Epistola ad Toribium Antiochensem Episcopum cap. 15. præcipiens, ut libri Priscillianistarum, & aliæ scripturæ apocryphæ vitentur, & comburantur, id quod huic sententiæ objici poterat, rejicit, sic inquit: „Quamvis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latent operantur, ut mirabilem narratione seductos, laqueis cuiuscumque erroris involvant.“ Hæc Leo Papa hujus nominis primus. Ob hanc causam Christus Salvator noster damonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpavit, prohibens ne talia loquerentur. (Luc. 4.) Verissima erant, & sunt, quæ dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illum fecisse, credendum est. Nempe ut populo occasionem tolleret credendi demonibus iterum falsa dicentibus. Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in commentariis super Lucam, sic inquit: „Quare autem temeraria Domini ipse loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: (Psal. 49.) Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas per os tuum? Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris fæpe permiscet, ut specie veritatis testimonium fraudis obtegat.“ Hæc Beda. Si Christus Salyator noster prop-

ter illam causam prohibuit demones clamantes, justum est, ut Ecclesia quæ illi, veluti corpus capiti se conformare debet, hæreticos, qui sunt demonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, ut demones poterant nocere verbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, quum hæreticorum libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eveniat, quod Sapiens ait: (Qui tergerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi objiciebant, hi, qui hæreticorum libros permittebant esse necum contende-
bat, sic dicentes: Esto, hæreticorum libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tamen via absque illorum combustione potest obviari incommodo, quod tales libri possent Christianæ resp. inferre. Nam si libri illi ab omnibus purgantur erroribus, tunc remanebunt reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona, quæ habent, absque ullo veneni periculo legentibus offerri. Malum est ergo libros hæreticorum comburere: quia per talem combustionem Ecclesia privatur his, quæ in libris hæreticorum bene, & Catholice tractata sunt, quæ sine ullo suo periculo possent habere. Huic objectioni facile responderi potest per ea, quæ in responsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris litteris desumptis, tum testimonio Sancti Irenæi, nihil esse in hæreticorum libris verum, & Catholicum, quod non sit in libris Catholicorum multo melius, & purius tractatum. Ex quo evidenter colligitur, Ecclesiam nullius Catholice veritatis cognitione privati, etiam si omnes hæreticorum libri comburentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ hujusmodi objectionem facile rejicere possumus. Nam licet daremus aliqua esse in hæreticorum libris vera, & Catholice discussa, quæ in libris Catholicorum non inveniuntur, ea tamen duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiam si eorum libri ad amulsum corrigerentur, & essent ab omni errore defecati. Primo quidem considerare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, ut non cuilibet eam contrectare liceat, & multo minus eam interpretari, & de illius intelligentia contendere: sed illis solum licere credendum est, qui vere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reverentia suscipiant. Hoc autem facile quisque intelliget, si prius animadvertit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus Apostolus qui novit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum divinum, ita ut legem veterem veteris appellat testamentum: legem vero Evangelicam testamentum dicat novum. Nam in Epistola ad Hæbreos loquens de excellentia legis Evangelicæ supra legem veterem, quæ peccatoribus gratiam reddere non valebat, sic ait: (Cap. 9.) Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, promissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditati. In quibus verbis Paulus veterem legem prius testamentum, & legem Evangelicam novum testamentum appellavit. Quæ nomina adeo apud omnes Catholicos invaluerunt, ut illæ duæ leges non aliter, quam novi, & veteris testamenti nominibus jam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus nullam divitarum suarum partem hæreticis mandavit, neque illos suorum bonorum hæredes instituit. Si non decebat, ut filius ancillæ simul cum filio liberæ hæres institueretur, multo minus decebat ut alienigena qualis est hæreticus simul cum filio liberæ hereditatem capiat. Si ancilla, hoc est, Synagoga (ut ait Pau-

reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis Catholicis sub anathematis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorum aliquem audeant publice prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorum reprobationem, ut dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina & opuscula prælibata, publice concremari, prout decretum fuerat in Synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis, & debite observandis, mandat præfata Sancta Synodus ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum jura, & canonicas sanctiones. Hactenus Concilium Constantiense. Et quamquam hæc protulimus testimonia satis esse possent ad nostræ sententiæ confirmationem: tamen ut illam firmiorem relinqueremus, antiquiora, & vetustiora exempla impetere volo, & actus apostolicos revolvare: in quibus apertissimum pro hac re invenimus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum Pauli gestis, historia illa differens hæc ait: (Act. 19.) *Multis credentium veniebant constantes, & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa scæti contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam quinquaginta milia. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Hæc Lucas in actibus Apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicens: *Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Nam illis verbis aperte docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, ut etiam è contrario colligere liceat, validum testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolunt. Deinde, post Apostolorum tempora hoc fuisse in tota Ecclesia servatum, testatur Origenes, qui Homilia nona super Numeros ait: „ Si apud homines hodie judicaretur hæc „ causa, & apud Ecclesiarum Principes haberetur exa- „ men de his (verbi causa) qui diversa ab Ecclesiis do- „ centes, divinæ vindictæ pertulerint ultionem, nonne „ judicarent, ut si quid loquuti sunt, si quid docuerunt, „ si quid etiam scriptum reliquerunt, universa pariter „ cum ipsorum cineribus deperirent? „ Hæc Origenes: Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius Ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quod Eusebius Cæsariensis in libro de temporibus refert libros Prothagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus combustos. Cujus combustionis quamquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliam tamen non fuisse credendum est, quam ut suæ republicæ profpicerent, & damnum vitarent, quod tales libri legentibus possent inferre. Si homines Gentiles tantam suæ republicæ, quam regendam susceperent, rationem habuerunt: multo justius est, ut Principes Christiani majorem Catholicæ Ecclesiæ, pro qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquam Prothagoræ sophistæ Ecclesiæ nocere possunt, ultricibus flammis tradant. Non est enim æquum, ut Christiani Principes in recta populi gubernatione Principibus Gentium cedant. Quod si, ut faciendum esse probavimus, hæreticorum libri comburan-

tur: dabitur per hoc, haud dubie cuique auctori hæretico digna suo crimine pœna: Quoniam juxta sapientis dictum, (Sap. 6.) *in quo peccaverit in eo punietur.* Peccant enim omnes hæretici quadam inanisi gloriæ cupiditate, ex qua pestilente radice, sicut multa alia oriuntur scelerata, ita etiam hæresis, quæ est omnium aliorum gravissimum malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam, nihil pro illa assequenda intentatum relinquet, & ad illam tamquam ad quemdam scopum omnes suos actus dirigit. Quum loquitur, quum scribit, quum disputat, aut quum aliud quodvis opus agit, semper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc est summa omnium votorum suorum. Quod si hanc, quam ardentissime cupit gloriam, alia via se posse assequi desperaverit: tunc novam confingere doctrinam conatur, ut rei novitate alios in sui admirationem trahat. Ex ipso deinde impotenti gloriæ popularis desiderio oritur pertinacia tam inflexibilis, ut quamvis in certamine omnium iudicio succumbat, numquam cedere velit. Mavult enim in errore persistere, quam se victum fateri, ne hac occasione, vel minimam gloriæ partem, quam immodice cupit, amittat. Sunt enim hæretici optime figurati in viris illis superbissimis, qui dixerunt: (Genes. 11.) *Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat usque ad Cælum: & celebremus nomen nostrum.* Hæretici siquidem nomina sua volunt celebrare in terris, & ob hanc causam turres superbae vanitatis construunt, & libros hæresibus plenos componunt. Tam infata est omnibus hæreticis inanisi gloriæ cupiditas, ut per illam, tamquam per proximam causam hæretici definitionem Augustinus dare decreverit, sic dicens: „ Hæreticus est, „ qui pro alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas, ac novas opiniones, nes gignit, vel sequitur. „ Hæc Augustinus in libro de utilitate credendi. Ob hanc causam Paulus volens fidei unitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quod hanc plurimum fidei unitati nocere posse intelligebat. *Unanimes* (inquit ille Philip. 2.) *id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* Justum igitur est, ut quam per librorum conscriptionem hæreticus procuraret popularem gloriam, hanc libris ejus combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccaverat. Olim quidam sceleratus homo (ut Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili officio constructum, igne succendit, & sic parvo tempore destruxit, quod multo tempore, multisque expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam grave, atque tam sacrilegum scelus ausisset, respondit se optasse posteris memoriam sui reliquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pœnimo facinore se assequatur speravit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor ullus, qui sacrilegium illud facinus scripsisset, illius paratorem nomine proprio exprimere auderet, ut nomine illius suppresso memoria, quam tam impotentem, atque effrenate optavit ad posterum transmittere, citissime zelaretur. Quisquis rem bene circumspexerit, facile intelliget nullum ovum esse alteri ovo similis, quam quilibet hæreticus homo, est illi homini scelerato. Subvertit ille, atque destruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & evertere, atque perturbare Ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Sceleratus ille homo ab impotenti inanisi gloriæ desiderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, &

hæ-

hæreticus ab eisdem inanisi gloriæ ardentissimo amore ducitur, ut novam confingat doctrinam, & sic ab Ecclesiæ unitate discedat. Par igitur est, ut similis hæreticum pœna constringat, ut videlicet eam, quam per librorum additionem tam anxie concupivit gloriam, libris ejus omnibus prorsus ex orbe deleatis: non assequatur: Huic etiam simile est, quod Judas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus: jussit Judas linguam Nicanoris abscindi, & avibus dari, Cur ita? Numquid putandum est Judam Machabæum illud abs re jussisse? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, ut sibi magis quam Deo parendum esse non fuerit veritus dicere. Ob hanc causam linguam illius post mortem abscindi Judas præcepit, ut in eo membro, quo tam impie peccaverat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemii sunt, quoniam Ecclesiam, quæ à Deo semper docetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes, adeo, ut suo magis tribuant iudicio, quam omnium Doctorum sacrorum sententiis; parum dixi: nisi etiam plusquam totius Ecclesiæ definitionis sibi ipsi tribuerent. Hi per libros tamquam per quadam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum, & Ecclesiam ejus, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum avibus discedendos, sed flammis comburendos tradi: ut nullum illorum possit supersedere vestigium. Hæreticorum quilibet haud dubie convenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias Propheta ad Edon locutus est, sic inquit: (Cap. 40.) *Arrogantia tua decepta te, & superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petrae. Cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Erat Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam superbit, & stabilabit super omnes plagas ejus. Sicut subversa est Sodomæ, & Gomorrhæ, & vicina ejus, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet fit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide revelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, & per multas provincias extensa hæresis Arrii, sed nunc jam velut Idumæa facta est deserta: quoniam omnes spreverunt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa, ut non solum jam non sint Arriani: sed nec Arrianorum libri, qui illam hæresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltavit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non vereatur in cælum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usque ad prædicationem suam: sed confido in Domino, quod tandem erit tamquam Idumæa deserta. Sed quomodo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subversa est Sodomæ, & Gomorrhæ, & vicina ejus, ait Dominus. Hæc autem civitates (ut historia sacra refert) (Genes. 19.) igne subversæ sunt & incendio perierunt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eorum, ut sit hæresis omnis velut Idumæa deserta, & nemo sit qui habitet in ea. Jericho civitas non solum fuit à filiis Israel destructa, sed igne succensa, & funditus deleta, ut fundamenta sublata nulla maneret reedificationis occasio. (Josue 15.) Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rationibus convicta, & ab orbe Christiano prorsus deleta: tamen superstities*

Tom. II.

sunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere videntur, super quæ facile poterit hæresis illa reedificari. Quisquis igitur Christianæ republicæ bene consultum esse optat, omnes hæreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne forte fidelis aliquis in legendo, ab illis lædatur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, juxta Pauli præceptum (1. Tim. 2.) sunt devitanda ne illorum communione lædamur, & magis (ut præfati sumus) nocere possunt hæreticorum scripturæ, quam verba: consequens est, ut majori cura sint evitandi libri, quam verba, & multo diligentius sit circa illorum prohibitionem invigilandum. Et quod diximus de libris hæreticorum, idem prorsus faciendum esse censemus de libris Judæorum, & aliorum infidelium, quos inter Christianos, & sub Christianorum dominio vivere contigerit. Est tamen aliqua inter Judæorum libros differentia consideranda: Quia non omnes in eodem sentu gradus, & ideo nec eadem lege judicandi. Quidam enim sunt absolute boni, ut sunt libri omnes veteris Testamenti, & alii qui veras illorum librorum continent expositiones, & hi permittendi sunt Judæis, quemadmodum permittitur illis, ut legis Mosaicæ ritus, & caeremonias servant. Quia in illis omnibus habetur quoddam testimonium fidei Catholicæ, quæ in illis representatur, tamquam veritas in figura, & corpus in umbra. Sunt alii libri à doctoribus Judæorum compositi, pleni mendaciis, & somniis, & fabulis: & (quod multo pejus est) multis in Christum, & legem suam blasphemias. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, & in sua perfidia nutriuntur & foventur, & detinentur, ne ad fidem Christi convertantur. Hi tales libri merito debent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidem Christi mali persuasionibus impediatur, ita justum est, ut compellantur, ne libris æditis impediatur, quo minus eorum aliqui ad fidem Evangelii convertantur. Et sicut compellendi sunt, ne Christum, & sanctam ejus legem verbis blasphement, ita etiam ne blasphement scriptis. Hæc autem omnia tollentur, si tales libri comburantur, quod Christiani Principes legitime facere possunt, cum Judæi in poenam peccati, quod comiserunt in morte Christi, facti sint servi.

CAPUT XVI.

Respondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros esse permittendos.

ETSII urgentissimis, evidentissimisque rationibus probavi hæreticorum libros non esse permittendos: sed esse comburendos, aut alio modo abolendos: non desunt tamen, etiam ex his, qui se Christianos jactant, qui huic Catholicæ veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante aliquot jam elapsos annos in Flandria versarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam viro docto, & Catholico, ut exteriora ostendebant, hæretico tamen, ut ego suspicabar. Et aliquos postea ejusdem classis homines Parisiis, & alibi inveni, qui cum se Christianos videri optarent, hæreticorum tamen libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt enim nunc multi passim tales, quales Christus Salvator noster venturos esse prædixit, (Mat. 7.) *vestimenta ovium portantes, qui tamen intrinsecus sunt lupi rapaces.* Illorum omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillime rejecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quam arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt

Oo

Paulus (Gal. 4.) *ejicienda erat, multo justius est ut ejiciatur extranea, & inimica, hoc est Ecclesia malignantium cum filiis suis hæreticis.* Quoniam hæc non servit, neque aliquid utilitatis affert Ecclesie, quemadmodum olim ancilla synagoga: sed tamquam inimica, & rebellis semper illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hæreticis tamquam pessimis filiis, necessario consequens est, ut nullum illi habeant jus inspiciendi testamentum paternum, quod est sacra scriptura. Si inspicere non possunt, qui sit, ut possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturæ sacræ interpretationem petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari. Hanc sententiam docet aperte Tertullianus lib. de præscriptionibus hæreticorum, sic dicens: „Non Christiani nullum jus capiunt Christianarum litterarum ad quos merito dicendum est: Qui estis, quando, & unde venistis: Quid in meo agitis, non mei? Quo denique (Marcion) jure sylvam meam, cædis? Qua licentia (Valentine) fontes meos, transvertis? Qua potestate (Appelles) limites meos commoves? Quid hic cæteri ad voluntatem vestram seminat, & pacitris? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsi auctoribus, quorum sunt res. Ego sum hæres Apostolorum, sicut caverunt testamentum suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuraverunt, ita teneo. Vos certe exheredaverunt semper, & abdicaverunt, ut extraneos, & inimicos. Unde autem extranei, & inimici Apostolis hæretici: nisi ex diversitate doctrinæ, quam unumquique de suo arbitrio adversus Apostolos, aut protulit, aut recepit? Illic igitur, & expositionum adulteratio deputanda est, ubi adversitas invenitur doctrinæ.“ Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominum, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patientissimus ille Job, de hæreticorum furto, & violentia loquens, ait: *Agrum non suum demerunt, & vineam ejus, quam vi oppresserant, vindemiant.* Quæ verba Beatus Gregorius, in Moralibus de hæreticis intelligenda esse censet, sic inquit. „Potest agri nomine scripturæ sacræ latitudo designari, quam hæretici non suam demerunt: quia ex ea sententias longe à suis sensibus diverfas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur: quia per veritatis sententias, botros virtutum profert. Cujus vineæ Dominum, id est, scripturæ sanctæ conditorem, quasi vi opprimunt: quia ejus sensum in verbis sacri eloquii insectare violentè conantur, qui dicit, *servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisi mihi laborem in iniquitatibus tuis.* Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coacervant.“ Hæc Gregorius. In quibus verbis id potissimum est annotandum, quod ait sacram scripturam esse agrum à possessione hæreticorum alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, quæ Deus, teste David, locutus est. Nam (ut David 49. ait) *peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum.* Quæ verba interpretans Cassiodorus, in commentariis super Psalmos, sic ait: „Testamentum vero vetus, & novum significat, quia dum unum suspense dicitur, utraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legem Dei docere præsumunt. Assumere enim præsumptionem significat indevoti. Nam lectionem credentibus non videtur interdici, in qua peccatores maxime dignatus est com-

monere.“ Hæc Cassiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hæreticis interpretanda esse censet. Et si quis contendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligenda, ego facile cedam: quia hic sensus non obstat nostræ prioris sententiæ: sed valde juvabit illam. Nam si Deus succentet peccatori, quod audeat ille enarrare justitias ejus, & assumere testamentum illius per os suum, multo magis ob eandem causam succentet hæretico, cum sit ille omnium peccatorum pessimus. Est adhuc alia causa, & non minor, sed forte urgentior, propter quam non expedit, immo nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam si illi sint ab errorum fecibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum, & nutantem teneret animum, hæc (ut supra libro primo, capite septimo docuimus) satis esset ad hæreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine, dicuntur, aut scribuntur semper oportet esse homini Christiano suspecta: quia à tali viro dicta: nisi illorum certam veritatem jam aliunde cognoverit. Diogenes Laertius in libro de vitis Philosophorum, quum de Aristotele differret, refert illum cuidam interroganti, quum mercedem haberet mendax, sic respondisse. Ut quum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & juste, illum semper mentiri. Nam (ut regula juris ait) semel malus, semper præsumitur malus. Quam regulam de eodem genere maliæ intelligendam esse jurisperiti docent, & bene. Injustum enim esset, ut quia unus aliquis in crimine adulterii aut alio quovis crimine deprehensus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo licite suspicari. De illo tamen, qui in uno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine versari, quotumque de illius emendatione plene confiterit. Constat autem hæreticum errasse, & vel semel mendacem fuisse, alioqui non esset hæreticus. Juste igitur quisque suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scribit errare, mentiri, nisi aliunde illorum veritas plene confiterit. Quo fit, ut nunquam illi ob personæ suæ meritum sit adhibenda firma fides: sed omnia, quæ aliunde non sunt probata, erunt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse videtur Sapiens, quum dixit: (Ecc. 34.) *A mendace quid verum dicatur? Non quod illum necessario mentiri, aut veritatem dicere non posse, doceat: sed quod semper est de mendacio suspectus, qui fuerit semel in mendacio deprehensus.* Ob hanc causam B. Augustinus in Epistola ad B. Hieronymum non permittit, ut ad sacras litteras, vel minimum admittatur mendacium: quoniam illud solum (ut ait) reliquis omnibus detraheret fidem, & auctoritatem. Ex his omnibus aperte, atque evidenter colligitur non esse homini illi credendum, quem constat errasse, & hæreticum esse: nisi quæ loquitur aut scribit aliorum certiori testimonio sint comprobata. Non est igitur æquum, ut scripturæ sacræ expositionem ab hæreticis peramus, cum illi sint alias deprehensi eandem scripturam depravasse, aut in alienum à fide Catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corporeum (si tamen illum suæ vitæ illæ rationem habet) ex illius manu sumere audeat, quem sciret, vel semel alicui venenum propinasse. Multo ergo justius est, ut quisque salutis & vitæ animæ suæ rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos in confesso est pluries in suis scriptis

venenosa dogmata miscuisse. Vir ille Evangelicus, qui ob inopinatum amici adventum panes acomodatos petebat, solam vicini janam pulsavit. A solo Christiano panem veræ doctrinæ petere debemus: quoniam Christianus vir cuilibet alteri Christiano vicinus est, ambo intra unam eandemque civitatem, nempe Ecclesiam, commorantes. Ab hæreticis autem tamquam extraneis, qui ab Ecclesie incolatū recesserunt, nihil petendum. Injuriam certe facere Ecclesie matri suæ Catholicus filius ejus, si panem doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa despectissimos habet, prout ipsamet apud Job de eisdem hæreticis loquens, ait: (Cap. 30.) *Quorum non dignabat patres ponere cum canibus gregis mei.* Quæ verba interpretans B. Gregorius in Moralibus ait: „Quid est grex sanctæ Ecclesie, nisi multitudo fidelium. Vel qui alii hujus gregis canes vocantur: nisi doctores sancti, qui eorum dem fidelium custodes extiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis, nocturnisque vigiliis clamaverunt, magnos, ut ira dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem Ecclesie per Psalmistam dicitur: (Ps. 67.) *Lingua canum tuorum, ex inimicis ab ipso.* Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati, facti sunt prædicatores Dei. Et paucis interpositi subdit: Patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæretarchas vocamus, de quorum perverfa prædicatione loquutionis semina sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorum patres ponere designat: quia inventores errorum dijudicando respuit, eosque inter veros patres numerare contemnit. Qui, & si quosdam (nisi sunt à gentilitatis errore) revocasse, quorundam mores ad honesta agenda docuisse, pro eo tamen quod de Domino recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non abscribit.“ Hæc Gregorius. Et idem mihi videtur sensisse Propheta Ezechiel, quum ex mandato Domini ad falsos Prophetas, Israel loquitur, sic dicens: (Ezech. 13.) *Vae Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Quæ verba B. Hieronymus declarans in commentariis super Ezechielem Prophetam, sic ait: „Cum Prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt, quod boni Prophetæ esse dicuntur sapientes, mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad Ecclesiasticos viros, alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum: quia nequam, quam divino instinctu, sed proprio corde vaticinantur, unde & nihil vident.“ Hæc Hieronymus. Sed quare istis Prophetis insipientibus, hoc est, hæreticis Propheta dixerit Vae, verba quæ sequuntur aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezechiel) & divinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseveraverunt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit hæreticis, Vae. Causa igitur comminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, Propheta exprimit, sic dicens: *Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus. Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium. In Concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur.* Quæ verba, licet B. Hieronymus referat ad ultimum judicii diem, in quo Deus extra Concilium populi sui constituet hæreti-

cos: nihil tamen obstat, quin etiam de hac præsentia vita intelligantur, in qua hæretici jam sunt à Concilio populi Dei separati: quia sunt extra Ecclesiam, quæ sola est populus Dei. Sed quia Prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper juxta litteræ superficiem, sed sæpe juxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinæ alicujus confirmationem: ideo aliud ex sapiente Ecclesiastico apertissimum proferam testimonium, quod apertissime testetur, sacra scripturæ expositionem non esse ab hæreticis accipiendam. *Sine mendacio* (inquit ille) (Ecc. 34.) *consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.* Nihil certe potuit dici apertius pro nostra, quam tuemur, sententia. Si sapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hæretico, qui non fidelis, sed infidelis est, non complanabitur, sed mille asperitatibus replebitur. Si verbum legis consummabitur sine mendacio, necessario consequens est, ut verbum legis non sit apud hæreticos consummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

CAPUT XVII.

An liceat alicui, quum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere.

NON semper hæreticorum libri (ut necessario faciendum esse in præcedenti capite docuimus) comburuntur, immo aliquando propter judicium, ad quos spectat, negligentiam, aliquando propter negotiatorum pessimam avaritiam, passim omni emere volentes venales exhibentur ut quisquis voluerit, eos legere possit. Ob hanc causam à multis Catholicis viris dubitatur: An quisquis voluerit hæreticorum libros legere, licite possit, & sine peccato facere possit. De hac re (prout ego existimo) non potest certa aliqua, & generalis dari definitio: sed varias oportet facere consideraciones, juxta quas varia oportet dare responsa. Prius quidem considerandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatem ad hoc habitis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hæreticorum legere. Si talis est prohibitio lege statuta, quæ omnibus sine ullo discrimine lectionem librorum hæreticorum interdicit, absque ulla dubitatione credo omnem illum peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legit. Inobedientia siquidem, qua præcepta superioris implere recusat, illum apertissime reum peccati efficit. *Qui vos spernit* (ait Prælati, & superioribus Salvator noster) (Luc. 10.) *me spernit.* Et iterum. (Matt. 23.) *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, quæcumque dixerint vobis, facite.* Cum dixit quæcumque dixerint vobis, non absolute capiendum est: ut omnia, quæ illi pro libito suo subditis injungere voluerint, subditos ad omnia illa facienda coactos esse, docuerit Christus. Sed dictio illa quæcumque, ad omnia, & sola illa referenda est, quæ ad Cathedram, in qua sedent, spectant. Omnia enim spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditis facere tenentur. At nihil potest magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quam subditos, ut in vera fide permanent admoneret omnem erroris occasionem ab illis procul femovere: nihil ergo justius subditis præcipere potest Prælati, quam si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum, ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua caveatur hæreticorum libros legi, sit à potestate Ecclesiastica, an à potestate laica sancita, quoniam huic etiam sicut illi obedire tenemur. Pau-

lo ita docente (Rom. 13.) qui de omni potestate absque ullo discrimine loquens ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et paucis interpositis subdit: *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ex quibus Pauli verbis Beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias, sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum observationem. Et certe huic B. Thomæ sententiæ favere videtur Theophylactus, qui prædicta Pauli verba interpretans, sic ait: „Necesse est, ut subeas jugum, ut non modo vel Dei, vel Principum iram nil profus pericliteris, ut contumax, nec intollerabili afficiaris supplicio: sed etiam, ne conscientia carere appareas.“ Hæc ille. Hoc tamen non est usquequaque de omni lege intelligendum, sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est levis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditiorem velle per talem legem subditos suos ad culpam aliquam obligare, & si hoc forte voluit, & per legem suam expressit, non credo illum hoc facere posse. Nam (ut ait Paulus 2. Cor. 10.) non est data superioribus potestas in destructionem, sed in ædificationem. Maxima autem esset animarum destructio, & periculosissimum illarum laqueus, si pro levisima quaque re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquid commodum, aut incommodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcumque illa sit, sive Ecclesiastica, sive civilis, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum loquutum fuisse cum dixit: (Rom. 13.) *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* At quum res sit magni momenti lectio librorum hæreticorum, ex qua gravissimum (ut præcedenti cap. ostendimus) Christiana Respublica potest suscipere dispendium, convincitur inde, ut non solum Pontifices, sed etiam Reges, & qualibet aliæ potestates laicæ, possint condere legem prohibentem lectionem librorum hæreticorum, cujus legis transgressores, læthali sese obligent culpæ. An autem de huiusmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut à Summo Pontifice, aut à Cæsare sit lege statuta, mihi hæc usque non constat. Quidam forte dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fraternalitatis, extra de hæreticis, ubi dicitur: Celestini, & Pelagii hæreticorum capitula non esse recipienda: quia damnata auctoritate necesse est, ut libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (ut ego censeo) quod ad præsens negotium spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, ut ejus lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo convincitur, quod in cap. Excommunicamus, §. Credentes, eodem titulo, dicitur, ut instrumenta confecta à tabellione, qui sit credens, aut receptor, aut defensor, aut fautor hæreticorum cum auctore damnato damnantur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorum non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, ut nullum habeant pro testimonio reddendo robur, nul-

lumque in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorum libris, qui damnatis illorum auctoribus, statim damnati censentur. Damnati, inquam, non, ut à nemine legi possint: sed ut nemo illorum testimonio possit uti ad alicujus sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suam possit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse jure canonico statueretur decretum quo sub pena excommunicationis ipso facto incurrerent, & sub aliis gravibus penis prohiberetur, ne alicujus publice damnati hæretici libris quis venderet, aut sine speciali Sedis Apostolicæ, aut Inquisitoris hæreticorum in illa patria, auctoritatem habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diversis provinciis datas esse prohibitiones. In Hispania multos hæreticorum libros specialim nominatos prohibuerunt Inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent Inquisitionem. Et ob hanc causam inter alias, tam repurgata perfitit ab hæreticis Hispania. Ubi talis prohibitio habetur, non dubito illum, qui absque licentia superioris, qui illam concedere posset, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentaverit, mortalis peccati esse reum. Si autem nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet considerare varias personarum qualitates, & conditiones: Quoniam juxta illarum varietatem variæ sunt de hac re dandæ censuræ. Sunt enim aliqui profus idioæ, qui nihil præter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciunt, ut pura, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanicum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim idiomate hæreses scribi possunt, & in quolibet istorum, quæ modo enarravimus, scriptas esse hæreses, experientia docente cognovimus. Sunt alii scioli, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tamen adeo sapient, ut possint inter lepram, & lepram discernere, nec sciunt separare speciosum à vili, aut inter sanctum, & prophanum ponere discrimen. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo censuram. Quicumque istorum sive idioæ, sive scioli legere ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab Ecclesia damnati, peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parva, ut ex se nocere non possit, quia tunc propter imperfectionem materiæ excusabitur à peccato. Hæc assertio, vel ex eo apertissime probatur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis, & quidem gravissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se exponit periculo peccati mortalis (ut omnium Theologorum concurs sententia testatur) peccat mortaliter. *Qui amat periculum (inquit sapiens Eccl. 3.) peribit in illo.* Et ipse supremus veritatis magister aperte præcepit nobis, ut omnem peccati occasionem vitaremus, sic inquit: (Matth. 5.) *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Expedi enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Esi dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te.* Per quæ verba, juxta omnes sacros eorum interpretes Salvator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario vitandam: si à gehenna ignis volumus liberari. Peccat ergo mortaliter illi, qui tam gravis peccati, ut est hæresis, manifestam accipiunt occasionem: legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab Ecclesia dam-

damnatos. Sed quia aliquis forte prætervovus effronti temeritate negabit idiotam, qui sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticorum: ideo hoc urgentissimis rationibus nunc probandum est. Primo quidem certum, & indubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industria conversatur cum hominibus, quorum mores novit esse vitiosos, atque perverfos. Quod non ab aliam causam evenit: nisi propter periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conversando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo proximus. Rarus est, qui recte vivens possit dicere: *Frater sui draconum, socius struthionum.* (Job. 30.) Pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens exivit ad æthera virtus, sunt, qui inter sceleratos commorati, ipsi iusti, & innocentes vixerint. Ideo Sapiens ait: (Eccl. 13.) *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicaverit superbo induet superbiam.* Ex mutua siquidem hominum inter se conversatione, facillime alterum mores inter se commodantur. Unde Seneca Epistola nonagesimaquinta ait: *Minuta quædam (ut ait Phædon) animalia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est: tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conversatione Sapientum evenit: non deprehendes quemadmodum, aut quando tibi profic, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex conversatione Seneca, idem profus, & sub eadem similitudine dicendum est de incommodo, quod oritur ex conversatione malorum, & multo melius: quia cum prones sint homines ad malum, fortius allicient, & trahunt eos ad se mali, quam boni. Cum sancto (ait Propheta Regius Psal. 17.) *sanctus eris, & cum perverso, perverteris.* Quam potens sit bonorum, aut malorum conversatio, apertissimum Saulis Regis exemplo demonstratur, qui (ut Regum narrat historia 1. Reg. 10.) cum Prophetis propheta, & cum iniquis infaniebat. Ob hanc causam B. Thomas in 2. 2. quæst. 10. art. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subversione juste timeri potest, prohibendos esse à Judæorum, & aliorum infidelium communione, precipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent. Si hominum conversatio tam potens est, ut hominum mores vertere possit ex bono in malum, & à virtute proferre ad vitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum auctore illius conversamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos offendit affectus, & sæpe magis movet lectorem per scripturam (ut capite proxime superiori diximus) quam auditorem per vocem. Præterea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus præsertim illi, qui non tanta scientia, & doctrina pollent, ut possint venenum hæresis in illis sæpissime latens agnoscere, & ab illo cavere. Tales sæpe homines evadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sunt alii homines docti in Theologia, & in illa scis instructi, qui optime intelligunt Sacros Doctores, quos legunt, & horum etiam est varia conditio. Sunt enim aliqui natura sua novarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhererunt persistere sciunt: sed omni vento mobiliore, modo hac, modo illac debili impulsu vertuntur. Nunc amant, & ad horam, quæ prius amaverant, oderunt:*

virum quidem (ut dicitur) non multarum horarum: sed vix unius horæ. De his idem profus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hæresis, cum legunt libros hæreticorum. Nam sicut is qui se tam fragilem agnovit, ut levisima quaque occasione oblata, non possit seipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescumque alicui tali occasione seipsum spontaneè offert: ita simili ratione, qui se tam levem, atque animo inconstantem expertus est, ut cuicumque, vel mediocri persuasioni facillime cædat, aut novis quæcumque illa sint, semper delectetur, & illis aplaudat, oportet, ut mortaliter, & jam peccet, si libros hæreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenii levitate poterit persuaderi. Si Joannes Hufs libros Joannis Vvicleph numquam legisset, non in tot, tamque pestiferas hæreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Æneas Sylvius libro de Origine Bohemorum cap. 35. quod erat novarum rerum amator, atque ideo libros Joannis Vvicleph, tamquam rem novam in Bohemiam delatam, legens, facillime bibit incautus venenum omnium hæresum, quas Joannes Vvicleph in suis libris reliquerat. Idem contingit Martino Luthero, qui legens libros ejusdem Joannis Hufs, omnes illius libenter suscepit errores: Sunt rursus alii viri docti scientes discernere inter bonum, & malum, qui sunt constantes & firmi in fide: sed assiduis urgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hæresum punctationibus non sine magno, & gravissimum mœrore stimulantur. Hi si aliqua justa causa cogere, aut nimis urgente libris hæreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognoverint, non est dicendum illos periculo hæresis se offerre, cum libros hæreticorum legunt: Quia in Domino confidentes, & non de suis viribus præsumentes, ut occurrenti necessitati subveniant, id faciunt. Ut gratia exempli. Si quis vir doctus præsertim curam animarum tenens inter hæreticos, vel prope illos versaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorum legeret, ut eorum simulatas cauteles deprehenderet: eorum fallacibus argumentis responderet, & sic plebem sibi commissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur, non solum non peccabit: immo potius meretur. Quia sic faciens non se offert periculo hæresis: sed necessitate urgente divinæ se commendat misericordiae, de qua confidit, quod propter plebem sibi commissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet illum à libris hæreticorum decipi. Si vero nulla justa causa urgente, sed pro sola sua libidine libros hæreticorum legerit, non credo esse liberum à peccato mortali. Quia cum ipse sit alias plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorum libros addit (ut dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atque urgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur: quo fiet, ut necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiusmodi homines admonet, sic inquit: (1. Cor. 10.) *Qui stat, videat, ne cadat.* Sunt denique alii viri docti abunde instructi in Theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitionem, posse citra omne peccatum libris hæreticorum legere. Et si recta (ut decet) intentione id fecerint, ut puta, quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illo-

rum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & Ecclesie sue: quapropter justum est, ut stipendium sui laboris à Deo, cui serviunt, recipiant. Nam qui hæreticorum libros hac sola causa legunt, ut illos oppugnare valeant, hi merito figurantur per Phinees, qui intravit in lupanar, non ut scortaretur, sed ut scortatorem Israelitam suo gladio confoderet, & ob hoc magnifice est à Deo laudatus, & magno præmio donatus. Ideo Concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, ut hæreticorum libros legere possint. Nam cap. 16. suorum Decretorum præfatum Concilium hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hæc ibi, Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum sæpe est necessaria, ut possint hæreticorum astutia agnosci, & ideo Episcopis conceditur: quia curam animarum illi habent, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem causam Beatus Thomas in Secunda Secundæ, quest. 10. art. 9. de communione cum Judæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. „ Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum, cum infidelibus conversio infidelium magis sperari possit, quam fidelium à fide aversio, non sunt prohibendi, infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Judæis, & maxime si necessitas urgeat. “ Hæc ille. Si communicatio cum Judæis licet his, qui firmi sunt in fide, quando aliqua ex tali communicatione speratur utilitas: ubi eadem ratione licebit illis legere libros hæreticorum, quando necessitas urget, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit superioris prohibitio, quæ id facere vetet. Hæc sententia & si manifesta sit cuiuscumque, vel mediocriter docto, ad illius tamen majorem confirmationem exemplum quoddam gravissimum, dignum relatu, hic inferere decrevi, quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is enim de Dionysio Alexandrino disserens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Christo constantiam lib. 6. hist. Ecclesiasticæ ad celum usque extulerat, tandem lib. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptisate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem presbyterum urbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum persequor, etiam si videar ad horam verbis illorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tamquam cœni alicujus fœtore polluerer, visio mihi quædam à Deo ostenditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi evidenter proloquens: Lege omnia quæcumque in manus tuas venerint, quia probare singula quæque, & discernere potes, quando quidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum visionem, quia & Apostolicæ sententiæ concordabat, dicenti: (1. Thef. 5.) *Omnia probate, quæ bona sunt tenete.* Hæc Dionysii Alexandrini verba citat Eusebius loco præfato. In quibus verbis admonet lectorem, ut annotet causam, propter quam divinum illud oraculum permittit Dionysio libros hæreticorum legere. Quia (inquit) probare singula quæque,

& discernere potes. Ex quibus verbis aperte convincitur verum esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos non posse absque peccato lectioni librorum hæreticorum insistere: quia probare singula quæque legerint, & discernere non possunt. Si tamen fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censo illum, qui hæreticorum libros legerit, quantumlibet doctus ille sit, si absque licentia id fecerit. Quisquis igitur Lutherane hæresis libros sine licentia Sedis Apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, eritque eo ipso excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ Domini à Paulo tertio emanata excommunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum ejusdem sectæ legerit sine licentia Sedis Apostolicæ. Quæ tamen excommunicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint, quoniam hi soli in Bulla exprimuntur. *Quum primum addidi hoc opus, de justa hæreticorum punitione, nullum aliud erat decretum prohibens lectionem librorum hæreticorum, præter illud quod modo diximus statutum fuisse à Paulo tertio. Post aliquot annos mortuus est Paulus, & illi successit in Pontificatu Julius hujus nominis tertius, qui optime intelligens quantum populo Christiano posset nocere lectio librorum hæreticorum, statuit decretum multo copiosius, quo sub gravissimis pœnis, sine ullo discrimine omnibus interdixit lectionem librorum quorumcumque hæreticorum. Ut autem omnibus innotescat hæc prohibitio, decrevi illam integram in hoc loco ponere, quæ sub hoc verborum contextu continetur.* *Julius Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Cum meditatio cordis nostri ad id potissimum tendat, ut fides Catholica ubique augeatur, & floreat, ad ea libenter intendimus, per quæ omnis ab ea declinandi occasio tollatur. Sane cum sicut nobis nuper innouit ex facultatibus, quæ aliquibus ut libros hæreticos aut de fide suspectos etiam ad effectum eorumdem librorum errores repellendi tenere, & legere possent, aliquando concessæ fuerunt: non hi qui sperabantur fructus hæcenus provenirent, quinimmo diversa inconvenientia subsecuta sunt. Nos præmissis occurrere Christi fidelium animarum saluti consulere cupientes, motu proprio non ad alicujus nobis super hoc oblata petitionis instantiam, sed de nostris certa scientia & matura deliberatione, omnes & singulas facultates & licentias legendi & tenendi libros Lutheranos aut alios hæreticos, seu de fide suspectos quibusvis personis cuiuscumque status gradus ordinis vel conditionis existentibus, etiam si Episcopali vel Archiepiscopali aut alia majori dignitate Ecclesiastica, seu seculari præeminencia præfulgeant, Inquisitoribus, seu Commissariis super hæretica pravitate ab Apostolica Sede pro tempore deputatis durante ipsa deputatione dumtaxat exceptis, à quibusvis prædecessoribus nostris ac nobis & dicta Sede Apostolica seu ejus Legatis, etiam de latere, aut majori penitentiario nostro, vel quibusvis aliis sub quibuscumque verborum formis & expressionibus, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis clausulis irritantibusque, & aliis decretis, quomodolibet etiam motu & scientia similibus hæcenus concessas, Apostolica auctoritate tenore præsentium revocamus, irritamus, & annullamus, & pro revocatis, irritis, & penitus infectis quoad omnia habemus, & ab aliis haberi volumus. Distinctis inhibentes personis præfatis sub sententiis, censuris & pœnis contra similes libros tenentes, aut legentes, tam à sacris canonibus quam à*

nobis & Sede Apostolica hæcenus inflictis, & promulgatis, ne de cætero facultatibus & licentiis prædictis uti, aut earum prætextu seu alias quomodolibet libros prædictos, aut quoscumque alios hæcenus reprobatos, aut in futurum reprobandos tenere, aut legere præsumant. Et insuper omnes & singulos librorum Impresores & Bibliothecarios, ac libros quomodolibet vendentes, & quæcumque alias personas libros Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranos, aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede quomodolibet reprobatos, ex quavis causa etiam ex nostra & dictæ sedis specialis licentia, seu permissione penes se habentes, cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, aut præeminentiæ existant: etiam si (ut præfertur) Pontificali, aut alia quacumque etiam majori ecclesiastica, vel mundana dignitate præfulgeant, dictis Inquisitoribus & Commissariis (ut præfertur) exceptis, dicta Apostolica auctoritate, & eorumdem tenore præsentium requirimus, & monemus, ac eis & eorum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub incursu hæresis ac omnibus contra hæreticos de jure injunctis & promulgatis, tam ecclesiasticis, quam temporalibus sententiis, censuris, & pœnis, districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra spatium sexaginta dierum à die publicationis præsentium, modo, & forma infra scriptis faciendâ computandorum, quorum viginti pro primo, & alios viginti pro secundo, ac reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino, ac monitione canonica, eis, & eorum cuilibet in iis scriptis assignamus omnes, & singulos libros Lutheranos aut alios hæreticos, seu Lutheranos aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede reprobatos, quomodolibet penes se eos ex quavis causa etiam mercaturæ, & ex nostra ac ejusdem sedis permissione, ac licentia etiam speciali (ut præfertur) penes eas existentibus, Inquisitoribus hæreticæ pravitatis in civitatibus, in quibus libri hujusmodi existunt, consignasse debeant realiter & cum effectu. Et nihilominus Venerabili fratri Joanni Petro Episcopo Tusculano Neapolitano, & dilectis filiis nostris Joanni sancti Clementis de Burges, ac Marcello sanctæ Crucis in Hierusalém Cervino, & Francisco sanctæ Anastasiæ titulorum sfrondato nuncupatis, Presbyteris Cardinalibus Inquisitoribus generalibus, per sedem Apostolicam deputatis, per Apostolica scripta pari motu mandamus: Quatenus ipsi per se vel alium, seu alios eisdem requisiti, & monitis monitione & mandato nostris prædictis non parentes, quos hæresim, ac alias sententias, censuras & pœnas prædictas propter non paritionem hujusmodi incurere contigerit, ex nunc prout ex tunc, & de contra, hæreticos ac censuris & pœnis prædictis irritos tamen publicè nuntient, & faciant ab aliis nuntari, donec ipsi omnes & singulos libros Lutheranos, aut alios hæreticos hujusmodi Inquisitoribus præfatis in civitatibus, in quibus libri hujusmodi (ut præfertur) existunt, consignaverint, & rehabilitationis gratiam obtinuerint. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscumque. Aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sic sede indulgum quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Cæterum ut præmissa omnia ad eorum quorum interest, notitiam deducantur, nullusque de eis iggorantiam justè prætereundè, aut se legitime ex-

cusare possit, volumus, & dicta auctoritate Apostolica decernimus, quod præsentis litteræ per aliquos Curia nostræ Curiores in Basilica Principis Apostolorum de Urbe, & Ecclesia Lateranensi, dum inibi multitudo populi ad divina audienda congregari solet, palam & clara voce legantur, & lectæ in eisdem Basilica Ecclesie Valvis, necnon in porta Cancellariæ Apostolicæ, & in Acie campi Floræ affigantur: ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquandiu pendeant affixæ, & cum inde amovebuntur, earum exempla in eisdem locis remaneant affixæ. Quodque per lectionem, affixionem, & publicationem hujusmodi omnes & singula personæ sub præsentibus comprehensione post sexaginta dies hujusmodi respectivè ita sint obligatæ & adstrictæ, ac si eis coram & personaliter lectæ & intimatæ essent. Et earum transumptis manu Notarii publici subscriptis & sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, ea prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhibetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Volumus autem quod ii, qui libros Lutheranos seu alios prædictos infra spatium & terminum hujusmodi dictis Inquisitoribus consignaverint: nisi ipsi alias quam ex retentione librorum hujusmodi hæretici, seu de fide suspecti erunt, eo ipso etiam absque aliqua desuper faciendâ abjurazione à censuris & pœnis propterea forsan incurris in utroque foro absoluti sint, & esse censentur: prout nos eos in eventum prædictum ex nunc prout ex tunc (dummodo penitentiam quam confessor per eos eligendus eis propterea duxerit injungendam, omnino adimpleant) absolvimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ revocationis, iritationis, annullationis, inhibitionis, requisitionis, monitionis, mandati, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum. Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo. Tertio Kalendas Maji, Pontificatus nostri anno primo.

Quæ quidem litteræ, ut fidem faciant, exhibitæ sunt ex archivo domus Judicariæ sanctæ inquisitionis in oppido Vallisoleri per Dominum Promotorem Fiscalem sanctæ Inquisitionis, unde de verbo ad verbum, prout in litteris Apostolicis continentur, prædictæ litteræ sunt translata.

CAPUT XVIII.

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est privatio sepultura.

Hæcenus de corporalibus pœnis, quæ jura hæreticis decernunt, disputavimus, illaque justè, & merito decernas esse probavimus: superest, ut de spiritualibus pœnis disseramus, & illas nihil minus, quam corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccaverunt quidem illi animo, perperam de fide Catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut predicando, aut alias quomodolibet docendo, aut quidvis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde justum est ut corpore simul & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc sæculo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excommunicatio, per quam illi tamquam oves

infectæ, ab omni Ecclesiæ abiguntur, ne reliquas conversatione sua inficiant oves, per quam etiam aliis Catholicis interdicitur, habere cum illis conversationem aliquam, ne forte cum illis conversata inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in cap. Excommunicamus 1. & 2. extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quicumque hæreticus, eo ipso quod hæreticus est, etiamsi nunquam fuerit de hæresi à Judice aliquo damnatus: sive sit relapsus, sive tunc prima vice sit hæreticus factus, dummodo suæ hæresi assentiatur, ut hæreticus, id est, ut pertinax quamvis postea respiciatur. Si tamen aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiatur, paratus suscipere & tenere eam fidem, quam Catholica tenet Ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus, ita nec excommunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non ferunt excommunicationis sententia omnes, qui fuerint in aliquam hæresim lapsi, sed solos hæreticos. Quod & si re ipsa sit clarissimum, tamen propter multos, qui trepidant timore ubi timor non est, non omittendum existimavi. Neque omnes etiam hæretici sententiæ excommunicationis subjacent, sed soli illi, qui hæresim, quam mente conceperunt, foris quomodolibet manifestant, ut si aliquis esset tunc præsens, posset cognoscere illum in talem hæresim fuisse lapsum. Si quis (gratia exempli) apud semetipsum aliquam pertractaret hæresim, quam pertinaciter credit, & illam (nemine etiam audiente) verbis explicaret: sicut facere solent hi, qui popululum publicæ lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (ut expeditores postea sint in pronuntiatione) prius apud semetipsum soli loquuntur, quæ publice coram populo postea dicturi sunt: talis absque ulla dubitatione censetur excommunicatus. Quoniam hæresis illius jam est ex natura manifesta, & judicio hominum objecta, quamvis ex defectu testium sit per accidens occulta. Qui autem hæresim mente concepit, & illam nunquam foris verbo, aut signo aliquo prodidit, talis non est excommunicatus, immo nec illum Ecclesia potest excommunicare. Quomodo potest Ecclesia excommunicare illum cuius peccatum propter quod insligenda est excommunicatio, agnoscere non potest? Necessarium quippe est, ut qui alium juste punire debet, prius sciat optime crimen, propter quod merito sit puniendus. *Qui quod novit, loquitur* (inquit Salomon Prov. 12.) *judex iustitiam est.* At Papa nec tota Ecclesia militans potest agnoscere hæresim in corde hæretici latentem: quia solus Deus est cordium scrutator. *Deus enim* (ut dicitur in lib. 1. Regum cap. 10.) *intuetur cor; homines autem vident quæ foris patent.* Ecclesia ergo, quæ non potest hæresim in corde latentem agnoscere, non potest etiam propter illam solam pœnam excommunicationis aliquem ferire. Et hanc sententiam confirmat, quod dicitur in cap. cogitationis pœnam. De pœnitentia dist. 1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patitur, & in cap. cogitatio, eadem distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est quod communis Theologorum sententia dicit, Ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tamen Clementina prima de hæreticis, §. Verum, docet oppositum, decepta ex quodam dicto illius Clementinæ male ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidem Clementinæ ipso jure excommunicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint contra hæreticos non sciendum, aut aliquid omiserint, quod facere debuissent. Ex quo loco Glossa illa deducit jam nullam esse causam dubitandi id, quod Archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an videlicet hæreticus

occultus sit ipso jure excommunicatus: quoniam ex textu illius Clementinæ (ut ait Glossa) apertissime constat Ecclesiam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime convincitur hæreticum quemlibet occultum esse ipso jure excommunicatum. Et ut suam corroboraret esse ipso jure excommunicatum. Et ut ingenue loquar non bene illius Clementinæ literam intellexit, nec bene illius sensum consideravit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (ut diximus) Ecclesia habet forensis jurisdictionem, sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui solum habent odium, aut amorem: quoniam propter solum odium in corde latens non poterat aliquem excommunicare, etiamsi odium esset ardentissimum: sed excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui propter odium, aut amorem aliquem in iudicio inquisitionis contra rationem fecerint. Quibus verbis diligenter consideratis, constat aperissime, ibi non puniri odium, aut amorem, sed puniri opus exterius, aut omisio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diversa sunt odium, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo sunt actus animæ interiores, hoc autem est actus exterior. Prima illa, Ecclesia non punit, nec punire potest. Nam Apostolus istorum iudicium prohibet, sic inquit (1. Cor. 4.) *Nolite ante tempus iudicare quoad usque veniat Dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum.* Hoc autem ultimum videlicet opus exterius ab odio, aut amore ortum Ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox ut ex latebris cordis prodierit, est manifestum, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos Glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullam in iure unquam reperitur decretum, quod pœnam aliquam decerneret alicui propter solum actum animæ interiore, ut puta odium, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut rivus ex fonte, privatio videlicet ecclesiasticæ sepulturæ. Nullus enim in excommunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, ut constat ex Clementina 1. de sepulturis. Sed ne quis forte parum eruditus de hac re dubitaret; visum est Ecclesiæ dignum esse, ut speciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicumque, de hæreticis libro sexto. Et merito quidem sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (ut Augustinus ait) nisi ut qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti Deum precantur. Et ob hanc causam (ut Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dicuntur monumenta, quia monumenta vivorum mentes, ut defunctorum recorderentur.

At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequens est, ut nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declaravimus, hoc est, excommunicationis sententiam ipso jure hæreticis inflictam alicui non infirmæ foris Theologi tam iustam eam putant, ut non solum à jure humano, sed etiam à jure divino illam hæreticis inflictam esse censent. Nam Jodocus Clichtoveus in assertione veritatum definitarum in Concilio Senonensi hanc tenet sententiam: *Jacobus La-*

romanus in assertio ne determinationis datæ ab universitate Lovaniensi contra Lutherum, eidem sententiæ aperte subscribit. Joannes Echius in Enchiridio locorum communium contra Lutheranos, capitulo de hæreticis comburendis, idem videtur sentire. Hi omnes tres illustres Theologi concorditer sentiunt pœnam excommunicationis esse ex divino jure hæreticis inflictam, tantum abest, ut illam injustam esse putent. Neque absque causa, & sine ulla ratione, sed multis sacre scripturæ testimoniis ita id asserunt. Paulus siquidem ad Titum scribens cap. 3. ait: *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Et B. Joannes in sua 2. Canonica epistola inquit: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non asserit, nolite recipere eum in domum, nec ave e dixeritis.* Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis. Alii tamen Theologi, & si fatentur iustam esse hanc excommunicationis sententiam contra hæreticos à jure prolata, negant tamen illam juris divini robur tenere: quoniam (ut ajunt) Paulus, & Joannes hæc loquentes, non dixerunt tale aliquid esse à Deo mandatum, sicut alias Paulus cum simile aliquid pertractat, dicere solet. *Præcipio* (inquit ille 1. Cor. 7.) *non ego, sed Dominus.* Et iterum: *Non Dominus, sed ego præcipio.* At Paulus non poterat (ut dicunt) sua ipsius auctoritate talem excommunicationis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsum istam nullus esse momenti, aliquis convincere putabit per id, quod Paulus Theſsalonicensibus cap. 3. scribens ait: *Denuntiamus autem vobis fratres* (inquit Paulus) *in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis.* Ecce Paulus interdicit conversationem cum illis, qui non ambulat secundum traditionem, quam ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo, sed nomine Domini nostri Jesu Christi se id præcipere dicit. Quæ verba declarat Theophylactus, ait: *Sæpe alias diximus denuntiationem, austeram quandam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendam magis hanc faciens, inquit. Non enim nos id ipsum injungimus, sed Christus ipse. Hic namque profatur, quæ ipse ad loquitur.* Hæc Theophylactus. Quæ istarum opinionum sit verior, ego nolo definire, cum satis pro præſenti disputatione mihi sit, quod hi, qui negant excommunicationis pœnam esse jure divino inflictam, negare non poterant esse jure divino admodum conforme, pertinaces hæreticos excommunicare. Nam illum, qui fratrem semel & iterum admonentem de peccato contemnit, & Ecclesiam insuper non vult audire, Christus Salvator noster præcepit habendum esse tanquam Ethnicum, & Publicanum (Matth. 18.). Quibus verbis concordat omnium Catholicorum sententia, Salvator noster Prælati Ecclesiæ dedit potestatem excommunicandi illum, qui tertio admonitus negligit emendari. Idem enim est dicere, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus, ac si dixisset nullam potestatem dedit Prælati interdicens communicationem eum eo, qui Ecclesiam audire contemnit, dicens: *Sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Nam B. Chrysoſtomus hæc Matthæi verba interpretans, ait: *Vide qualiter duplicibus colligavit necessarios, & pœna, quæ hic est, scilicet projectione ab Ecclesia. Sit tibi sicut Ethni-*

cus & Publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in caelo. Hæc Chrysoſtomus. Ut autem sententiam Prælati excommunicantis nullus contemnere auderet, sed firmam, & ratam esse, omnes conferent, addidit: *Amen dico vobis: Quicumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelis; & quicumque solaveritis super terram, erunt soluta & in caelis.* Quæ verba declarat beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum, ait: *Quia dixerat, si autem Ecclesiam non audierit, sic tibi sicut Ethnicus, & Publicanus, & poterat contemporis fratris hæc occulta esse responſio, vel tacita cogitatio, si me despicias, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit Apostolis, ut sciant, qui à talibus condemnatur, humanam sententiam divina sententia roborari, & quodcumque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in caelo. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat, quam rata sit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in illum, qui secundo admonitus, Ecclesiam postea audire contemnit. Quis autem minus Ecclesiam audit, quam hæreticus, qui suam sententiam definitioni totius Ecclesiæ præponit, & ab ea fide, quam scit totam Ecclesiam tenere, proprio iudicio recedit. Nullus ergo justius potest juxta divina decreta excommunicari, quam hæreticus, qui propriæ innitens præſentia Ecclesiam docentem, atque admonentem audire contemnit. Et forte hoc ipsum intellexerunt præſati illi tres doctissimi viri dicentes, excommunicationis pœnam jure divino esse hæreticis inflictam: quia juri divino innititur jus humanum, quod illam hæreticis inflicxit. Rursum, iustam esse hanc hæreticorum excommunicationem, ostenditur per id, quod Dominus Deus olim populo Israel præcipiens, ut deleteret Jebusæum Chanaanum, & reliquas quinque generationes, addidit: *Non inibis cum eis fornicans, nec misereberis earum, neque sociaberis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam ipsius sociaberis filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviet diis alienis.* Attende, obsecro, causam, propter quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit 2. Tim. 2.) *filium tuum, ne sequatur me.* Nonne simile periculum est in conversatione hæreticorum, quorum sermo (juxta Pauli sententiam) ut cancer serpit? Propter eandem igitur causam justum est, ut sit omnibus Christianis interdicta hæreticorum conversatio, ne fallaciis suis seducant corda eorum, cum quibus conversantur. Ideo Paulus ait (2. Cor. 7.) *Quæ pars fidelis cum infideli? Tam potens est hæc causa, ut propter illam solam censuerit Paulus uxorem fidelem conjunctam viro infideli, qui non permitit illam in fide sua manere, sed quotidie sollicitat, & urget ad infidelitatem, posse à viro suo separari. Sic enim ait Paulus: Quod si infidelis descendit, ascendat: non est enim servituti subiectus frater, aut soror in hujusmodi. In pace autem vocavit nos Deus. Quæ verba declarat Theophylactus in commentariis super epistolam Pauli ita ait: *Hoc est, si vir infidelis uxori fidei injungat, secum ut sentiat, & particeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius, & matrimonium mulier, & à viro abscedat. Satis enim est connubium ipsum dissolvere, quam pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecum ille ego jurgatur, quod suæ infidelitatis participare, nil tolere, confestim secedito. Non enim est hujusmodi servituti subiecta, hoc est, nil cogis virum in rebus hujusmodi perpeti. Melius est enim secedere, quam alterari. Neque enim divinæ illud***

lud est voluntatis, quippe qui nos in pace vocat. Ita que si litiget, & jurgius urgeat, præbuit illi divortii causam. Hactenus Theophylactus. Deinde id, quod Deus olim cum leproso lege Mosayca fieri præcepit, manifestum est exemplar nobis propositum, ut illo bene inspecto, discamus inde quid in lege Evangelica circa hæreticum fieri debeat. *Omnia enim* (ut ait Paulus 1. Cor. 10.) *in figura contingebant illis.* Inter multa alia, quæ in lege Mosayca circa leprosum necessario faciendæ, præcipiebantur, hoc unum erat, ut leprosus extra castra egeretur. *Omni tempore* (inquit lex Levit. 13.) *quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.* Leprosus autem illic descriptus manifestam tenet hæreticorum figuram. Nam beatus Augustinus, exponens Evangelium illud de decem leprosis ait: Quærendum est igitur quid ipsa lepra significet. Non enim sanati, sed mundati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensum, atque membrorum. Leprosi ergo non absurde intelliguntur, qui scientiam veteris fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermiscat. Vera ergo falsis inordinate permixta, in una disputatione, vel narratione hominis, tamquam in unius corporis colore apparentia, significant, lepram, tamquam veris, falsisque colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribitur Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Evangelium, quod juxta usum Romanæ Ecclesiæ legitur in missa Dominica decimaertia post Pentecosten. Sunt adhuc multa alia in leproso consideranda, ex quibus aptius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo contactu alios inficiebat, & hæreticus sua conversatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contectum esse jubebatur. Et hæreticorum sermo, Paulo testante (2. Tim. 2.) *velut cancer serpit*, & ob hanc causam prædicatio est illi interdita. Quoniam (ut ait Salomon Prov. 26.) *qui imponit stulto silentium, iras mitigat.* Cum ergo leprosus, ne sua conversatione alios nocere possit, extra castra, & omnium hominum conversationem ejici, sit lege Mosayca præceptum, hoc exemplari, & sub hujus figuræ velamine nobis offensum est, justum esse, immo necessarium, ut hæreticus excommunicetur, & sic extra Ecclesiæ castra ejiciatur, ne Catholicis communicans, eis sua communicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici semper sunt contentiosi, nec pacem, quam Deus vivens, & moriens tam obnixè nobis commendavit, unquam amplecti volunt, sed povorum dogmatum inventores, aut fautores effecti rixas, & contentiones perquirunt, & jurgia, & dissidia intra Ecclesiam suscitant. Ideo justum, & necessarium est hæreticos ab Ecclesiæ communicatione ejicere, ut vel sic pax reddatur Ecclesiæ. Nam Salomon in Prov. cap. 22. ait: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium.* Quæ verba exponens Beda in commentariis super Proverbia ait: *Ejice hæreticum, quem corrigere non potes, de Ecclesiâ: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, Catholicæ paci auxilium præstas.* Hæc ille. Demum semper ab ipsis Ecclesiæ primordiis veri Catholici fingerunt consortia hæreticorum, & ab eorum conversatione præcul recesserunt, nec colloquium ullum, nisi forte causa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo ut donum, in qua hæreticus esset, intrare nolissent. In cuius rei certissimum, & irrefragabile testimonium, unum solum exemplum affe-

ram, quod refert beatus Irenæus. Is enim verus Christi martyr libro 3. adversus hæreses, cap. 3. de Polycarpo Episcopo, & Martyre, Joannis Apostoli discipulo loquens, hæc ait: Et sunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipso, quod Joannes Apostolus discipulus Domini, apud Ephefum, cum Balneas lavandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exiverit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corrumpant, in quibus Cerinthus lavatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni aliquando cum occurrisset, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corrumpant, in quibus Cerinthus lavatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni Respondit: *Agnosco primogenitum Sathanae.* Tanta tunc Apostoli atque eorum discipuli in religione cautela utebantur, ut ne verbi quidem communionem, cum aliquo eorum, qui à veritate deviaverant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit (Tim. 3.) *Hæreticum hominem post unam correptionem evita.* Hæc Irenæus. Et eadem fere verba citantur sub nomine Bedæ, in cap. omnis 24. q. 1. Cum igitur tam multis, urgentissimisque rationibus ostenderit justam esse hæreticorum excommunicationem, opus est, ut quicumque se fidelem Catholicum esse, & existimari optat, vitet consortia, & colloquia jusculumque manifesti hæretici, ne contrarium faciens, justam aliis præbeat suspicandi occasionem, se etiam eodem crimine hæresis esse infectum, quo ille, cum quo conversatur.

CAPUT XIX.

An hæreticus possit post mortem excommunicari.

Hominem mortuum non posse excommunicari, cuiuscumque Theologo, vel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, quoniam potestas jurisdictionis, quæ ad excommunicandum aliquem est à Christo Salvatore nostro prelati Ecclesiæ concessa, ad solos vivos, & super terram existentes concessa est, non autem ad mortuos, qui aut supra terram, aut subus terram locati sunt. Nam potestatem hæc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (ut proxime præcedenti cap. sacerorum doctorum testimonio docuimus) Christus Salvator noster concessit per hæc verba, sic dicens (Matth. 8.) *Si Ecclesiam non audivit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Illa autem verba, ut ex ipsius Evangelii littera facillime constat, ad eos solos referuntur, qui semel & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recusant tamquam contumaces, & rebelles. Ex quo Evangelii processu, Theologi omnes concorditer sententia colligunt, non pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sententiam excommunicationis: sed oportet esse annexam contumaciam, sine qua sententia excommunicationis fieri non possit. At mortuus cum non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab Ecclesiâ, nunquam post mortem poterit dici contumax, aut rebellis, quo fit, ut nec excommunicari possit post mortem. Forte quis dicit mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam post mortem habuerit, quia hujusmodi talis illi contingere non potest, sed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipso vivente non innotuit, sed post mortem, ideo mortuus excommunicatur. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus Salvator noster statim post præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertissime convincunt. Nam post illa verba, *si tibi sicut Ethnicus, & Publicanus,* statim subdidit: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis.* Quod-

quod-

quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelo. Per quæ verba (ut proxime præcedenti cap. ex Hieronymi testimonio ostendimus) Salvator noster ipsam excommunicandi potestatem Ecclesiæ concessam, amplius declaravit, & ratam, & firmam esse ostendit. Si quis tamen in hæc re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios posse ex sacris doctoribus ad hujus rei testimonium asserre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara gravem lectorem, solos duos alios probatissimos testes, omnique (ut dicitur) exceptione majores proferam, qui per præfata Salvatoris nostri verba convincere nituntur potestatem excommunicandi datam esse Ecclesiæ. Primus est Urbanus Papa & martyr in epistola de communi vira, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne Ecclesiæ facultates caperentur in alios usus convertendæ, & cuiusque dissipanti illas excommunicationem minatus est, ne talem excommunicationem aliquis contemnere auderet, ipsam excommunicandi potestatem, per illa Salvatoris verba probat, quibus ait: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelo.* Gelasius Papa in cap. legatur, & in cap. nec quisque, per illa eadem verba probat potestatem excommunicandi datam esse Ecclesiæ. Illa autem Salvatoris nostri verba de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, non autem de mortuis, qui aut supra terram, aut subus terram sunt. Solos ergo vivos Ecclesiâ ligare, aut solvere potest, non autem mortuos. Et hæc sententiam tenent non solum Theologi omnes, sed etiam juris canonici periti. Aliqui tamen canonistæ ab hæc lege excipiunt hæreticum hominem, qui licet defunctus huic sæculo sit, propter criminis tamen gravitatem dicunt illum posse etiam post mortem excommunicari. Nam Glossator Decretalium in cap. si quis Episcopus de hæret. in verbo, post mortem, postquam ad fuz sententiæ confirmationem citavit cap. sane 24. q. 2. deinde sibi ipsi objicit, & respondet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguuntur, & diff. quorundam 24. q. 2. cap. 1. & crimen cum poena sit extinctum. C. si reus, vel accus. mor. fuc. l. 2. Hoc tamen speciale est in crimine hæresis in criminis defestationem, ut post mortem possit accusari, & excommunicari. Hæc Glossator Decretalium. Abbas in expositione præfati cap. si quis Episcopus eidem subscribit sententiæ, dicens etiam hoc esse speciale hæretico, ut post mortem possit excommunicari. Sed re vera (ut ingenue loquar) misere erravit uterque, quoniam nec Pontificum in hæc re potestatem intellexit, nec virtutem excommunicationis consideravit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis auctoribus ibidem citat, interius penetravit. Post mortem quidem damnari potest aliquis de hæresi, hoc est, dari sententia, per quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc sæculo decessisse, quia nulla penitentia signa ante mortem ostendit. Non tamen cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excommunicatum, quum primo factus est hæreticus. Nam (ut præcedenti cap. diximus) hæreticus etiam ante judicis declarationem, est ipso jure excommunicatus. Quoniam & si quis adeo occultus fuerit hæreticus, ut nunquam ad notitiam iudicis pervenerit, si tamen hæresim suam exterius utcumque prodiderit, & non in solo corde zelaverit, non tamen propter hoc ab excommunicatione liberabitur, cum talis excommunicatio non ab homine pendeat, ut vim suam habere possit, sed sit ab ipso jure inflata. Qui ergo

Tom. II.

post mortem de hæresi damnatur, non tunc excommunicatur, sed declaratur fuisse ante mortem excommunicatus, & in excommunicatione defunctus, ut deinceps jam non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligent illum, qui pro hæretico damnatus est, non habere partem in orationibus, quas Ecclesiâ facit pro defunctis. Neque aliud dici posse, auctoritate, & ratione urgentissima id convincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum, quæ est 60. in ordine epistolarum suarum, sic ait: *De commanione priorum, vatis, & ita defunctis horum causa judicio Dei referenda est, in cuius manibus fuit, ut talium obitus, non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicamus, mortuis, communicare non possumus.* Hæc Leo Papa, & habentur in volumine Decretorum 24. q. 2. de communionem. Ex quibus verbis constat Leonis Papæ sententiam esse, neminem post mortem ab excommunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolvi. Et inde deducitur, ut eodem modo nemo, qui sine excommunicatione decessit, possit post mortem excommunicari. Hæc autem collectio probatur esse bona testimonio Urbani Papæ in epistola ad Guillelmundam Episcopum, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiam, sic inquiens: *Inter ceteros quippe nostræ fidei patres beatus Leo, Papa doctor egregius: Quibus vivis (inquit) non communicamus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quibus vivis (ut ex opposito loquamur) communicamus, mortuis quoque communicare possumus.* Hæc Urbanus Papa, & habentur in cap. Sane quod super 24. quest. 2. Gelasius Papa in cap. legatur, eadem causa & questione, dicit apertissime nullum post mortem posse ab excommunicatione in qua decessit, absolvi, & in fuz sententiæ confirmationem adducit illa sæpe jam repetita verba, quæ Salvator noster dixit B. Petro (Matth. 16.) *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis.* Quæ verba doctissime annotans Gelasius, ait: *«Sunt, per terram (inquit) nam in ligatione defunctum, numquam dixit esse absolvendum.»* Hæc Gelasius. Ex quibus verbis apertissime constat Gelasium Papam hæc ratione moveri, ut dicat defunctum non posse ligari, aut absolvi, quia videlicet non est super terram. Hæc autem ratio æque urget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: Quoniam hæreticus defunctus, non magis est super terram, quam ceteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quæ circa alios mortuos, oportet, ut eadem lege judicentur hæretici defuncti, quæ circa excommunicationem alii defuncti judicantur. Quoniam aut ratio illa à Gelasio data, non bene de aliis defunctis probat, quod solvi, aut ligari non possunt, aut etiam de hæretico sicut de aliis, concludit. Præterea Salomon ait (Eccle. 11.) *Si ceciderit lignum, ad Austrem, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur (ut Hieronymus ibidem interpretatur) quando homo moritur. Sed in quocumque loco ceciderit, ibi erit, quia sicut eum mors occupavit, ita postmodum reperietur. Ex qua Salomonis sententia convincitur, ut qui non est in morte excommunicatus, nec possit etiam post mortem excommunicari. Hanc nostram argumentationem confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquam 24. q. 2. ubi differens de mortuo an possit ab excommunicatione absolvi, aut ab ea ligari, hæc ait:

Rt

Cæ.

Paulus (Gal. 4.) *ejicienda erat, multo justius est ut ejiciatur extranea, & inimica, hoc est Ecclesia malignantium cum filiis suis hæreticis.* Quoniam hæc non servit, neque aliquid utilitatis affert Ecclesie, quemadmodum olim ancilla synagoga: sed tamquam inimica, & rebellis semper illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hæreticis tamquam pessimis filiis, necessario consequens est, ut nullum illi habeant jus inspiciendi testamentum paternum, quod est sacra scriptura. Si inspicere non possunt, qui sit, ut possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturæ sacræ interpretationem petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari. Hanc sententiam docet aperte Tertullianus lib. de præscriptionibus hæreticorum, sic dicens: „Non Christiani nullum jus capiunt Christianarum litterarum ad quos merito dicendum est: Qui estis, quando, & unde venistis: Quid in meo agitis, non mei? Quo denique (Marcion) jure sylvam meam, cædis? Qua licentia (Valentine) fontes meos, transvertis? Qua potestate (Appelles) limites meos commoves? Quid hic cæteri ad voluntatem vestram seminat, & pacitris? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsi auctoribus, quorum sunt res. Ego sum hæres Apostolorum, sicut caverunt testamentum suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuraverunt, ita teneo. Vos certe exheredaverunt semper, & abdicaverunt, ut extraneos, & inimicos. Unde autem extranei, & inimici Apostolis hæretici: nisi ex diversitate doctrinæ, quam unumquique de suo arbitrio adversus Apostolos, aut protulit, aut recepit? Illic igitur, & expositionum adulteratio deputanda est, ubi adversitas invenitur doctrinæ.“ Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominum, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patientissimus ille Job, de hæreticorum furto, & violentia loquens, ait: *Agrum non suum demetunt, & vineam ejus, quam vi oppresserant, vindemiant.* Quæ verba Beatus Gregorius, in Moralibus de hæreticis intelligenda esse censet, sic inquit. „Potest agri nomine scripturæ sacræ latitudo designari, quam hæretici non suam demetunt: quia ex ea sententias longe à suis sensibus diverfas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur: quia per veritatis sententias, botros virtutum profert. Cujus vineæ Dominum, id est, scripturæ sanctæ conditorem, quasi vi opprimunt: quia ejus sensum in verbis sacri eloquii insectare violentè conantur, qui dicit, *servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisi mihi laborem in iniquitatibus tuis.* Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coacervant.“ Hæc Gregorius. In quibus verbis id potissimum est annotandum, quod ait sacram scripturam esse agrum à possessione hæreticorum alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, quæ Deus, teste David, locutus est. Nam (ut David 49. ait) *peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum.* Quæ verba interpretans Cassiodorus, in commentariis super Psalmos, sic ait: „Testamentum vero vetus, & novum significat, quia dum unum suspense dicitur, utraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legem Dei docere præsumunt. Assumere enim præsumptionem significat indevoti. Nam lectionem credentibus non videtur interdici, in qua peccatores maxime dignatus est com-

monere.“ Hæc Cassiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hæreticis interpretanda esse censet. Et si quis contendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligenda, ego facile cedam: quia hic sensus non obstat nostræ prioris sententiæ: sed valde juvabit illam. Nam si Deus succentet peccatori, quod audeat ille enarrare justitias ejus, & assumere testamentum illius per os suum, multo magis ob eandem causam succentet hæretico, cum sit ille omnium peccatorum pessimus. Est adhuc alia causa, & non minor, sed forte urgentior, propter quam non expedit, immo nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam si illi sint ab errorum fecibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum, & nutantem teneret animum, hæc (ut supra libro primo, capite septimo docuimus) satis esset ad hæreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine, dicuntur, aut scribuntur semper oportet esse homini Christiano suspecta: quia à tali viro dicta: nisi illorum certam veritatem jam aliunde cognoverit. Diogenes Laertius in libro de vitis Philosophorum, quum de Aristotele differret, refert illum cuidam interroganti, quum mercedem haberet mendax, sic respondisse. Ut quum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & juste, illum semper mentiri. Nam (ut regula juris ait) semel malus, semper præsumitur malus. Quam regulam de eodem genere maliæ intelligendam esse jurisperiti docent, & bene. Injustum enim esset, ut quia unus aliquis in crimine adulterii aut alio quovis crimine deprehensus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo licite suspicari. De illo tamen, qui in uno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine versari, quotumque de illius emendatione plene confiterit. Constat autem hæreticum errasse, & vel semel mendacem fuisse, alioqui non esset hæreticus. Juste igitur quisque suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scribit errare, mentiri, nisi aliunde illorum veritas plene confiterit. Quo fit, ut nunquam illi ob personæ suæ meritum sit adhibenda firma fides: sed omnia, quæ aliunde non sunt probata, erunt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse videtur Sapiens, quum dixit: (Ecc. 34.) *A mendace quid verum dicatur? Non quod illum necessario mentiri, aut veritatem dicere non posse, doceat: sed quod semper est de mendacio suspectus, qui fuerit semel in mendacio deprehensus.* Ob hanc causam B. Augustinus in Epistola ad B. Hieronymum non permittit, ut ad sacras litteras, vel minimum admittatur mendacium: quoniam illud solum (ut ait) reliquis omnibus detraheret fidem, & auctoritatem. Ex his omnibus aperte, atque evidenter colligitur non esse homini illi credendum, quem constat errasse, & hæreticum esse: nisi quæ loquitur aut scribit aliorum certiori testimonio sint comprobata. Non est igitur æquum, ut scripturæ sacræ expositionem ab hæreticis peramus, cum illi sint alias deprehensi eandem scripturam depravasse, aut in alienum à fide Catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corporeum (si tamen illum suæ vitæ illæ rationem habet) ex illius manu sumere audeat, quem sciret, vel semel alicui venenum propinasse. Multo ergo justius est, ut quisque salutis & vitæ animæ suæ rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos in confesso est pluries in suis scriptis

venenosa dogmata miscuisse. Vir ille Evangelicus, qui ob inopinatum amici adventum panes acomodatos petebat, solam vicini janam pulsavit. A solo Christiano panem veræ doctrinæ petere debemus: quoniam Christianus vir cuilibet alteri Christiano vicinus est, ambo intra unam eandemque civitatem, nempe Ecclesiam, commorantes. Ab hæreticis autem tamquam extraneis, qui ab Ecclesie incolatū recesserunt, nihil petendum. Injuriam certe facere Ecclesie matri suæ Catholicus filius ejus, si panem doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa despectissimos habet, prout ipsamet apud Job de eisdem hæreticis loquens, ait: (Cap. 30.) *Quorum non dignabat patres ponere cum canibus gregis mei.* Quæ verba interpretans B. Gregorius in Moralibus ait: „Quid est grex sanctæ Ecclesie, nisi multitudo fidelium. Vel qui alii hujus gregis canes vocantur: nisi doctores sancti, qui eorum dem fidelium custodes extiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis, nocturnisque vigiliis clamaverunt, magnos, ut ira dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem Ecclesie per Psalmistam dicitur: (Ps. 67.) *Lingua canum tuorum, ex inimicis ab ipso.* Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati, facti sunt prædicatores Dei. Et paucis interpositi subdit: Patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæretarchas vocamus, de quorum perverfa prædicatione loquutionis semina sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorum patres ponere designat: quia inventores errorum dijudicando respuit, eosque inter veros patres numerare contemnit. Qui, & si quosdam (nisi sunt à gentilitatis errore) revocasse, quorundam mores ad honesta agenda docuisse, pro eo tamen quod de Domino recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non abscribit.“ Hæc Gregorius. Et idem mihi videtur sensisse Propheta Ezechiel, quum ex mandato Domini ad falsos Prophetas, Israel loquitur, sic dicens: (Ezech. 13.) *Vae Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Quæ verba B. Hieronymus declarans in commentariis super Ezechielem Prophetam, sic ait: „Cum Prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt, quod boni Prophetæ esse dicuntur sapientes, mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad Ecclesiasticos viros; alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum: quia nequam, quam divino instinctu, sed proprio corde vaticinantur, unde & nihil vident.“ Hæc Hieronymus. Sed quare istis Prophetis insipientibus, hoc est, hæreticis Prophetæ dixerit Vae, verba quæ sequuntur aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezechiel) & divinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseveraverunt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit hæreticis, vae. Causa igitur comminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, Prophetæ exprimit, sic dicens: *Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus. Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium. In Concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur.* Quæ verba, licet B. Hieronymus referat ad ultimum judicii diem, in quo Deus extra Concilium populi sui constituet hæreticos.

cos: nihil tamen obstat, quin etiam de hac præfenti vita intelligantur, in qua hæretici jam sunt à Concilio populi Dei separati: quia sunt extra Ecclesiam, quæ sola est populus Dei. Sed quia Prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper juxta litteræ superficiem, sed sæpe juxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinæ alicujus confirmationem: ideo aliud ex sapiente Ecclesiastico apertissimum proferam testimonium, quod apertissime testetur, sacra scripturæ expositionem non esse ab hæreticis accipiendam. *Sine mendacio* (inquit ille) (Ecc. 34.) *consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.* Nihil certe potuit dici apertius pro nostra, quam tuemur, sententia. Si sapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hæretico, qui non fidelis, sed infidelis est, non complanabitur, sed mille asperitatibus replebitur. Si verbum legis consummabitur sine mendacio, necessario consequens est, ut verbum legis non sit apud hæreticos consummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

CAPUT XVII.

An liceat alicui, quum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere.

NON semper hæreticorum libri (ut necessario faciendum esse in præcedenti capite docuimus) comburuntur, immo aliquando propter judicium, ad quos spectat, negligentiam, aliquando propter negotiatorum pessimam avaritiam, passim omni emere volentes venales exhibentur ut quisquis voluerit, eos legere possit. Ob hanc causam à multis Catholicis viris dubitatur: An quisquis voluerit hæreticorum libros legere, licite possit, & sine peccato facere possit. De hac re (prout ego existimo) non potest certa aliqua, & generalis dari definitio: sed varias oportet facere consideraciones, juxta quas varia oportet dare responsa. Prius quidem considerandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatem ad hoc habitis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hæreticorum legere. Si talis est prohibitio lege statuta, quæ omnibus sine ullo discrimine lectionem librorum hæreticorum interdicit, absque ulla dubitatione credo omnem illum peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legitur. Inobedientia siquidem, qua præcepta superioris implere recusat, illum apertissime reum peccati efficit. *Qui vos spernit* (ait Prælati, & superioribus Salvator noster) (Luc. 10.) *me spernit.* Et iterum. (Matt. 23.) *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, quæcumque dixerint vobis, facite.* Cum dixit quæcumque dixerint vobis, non absolute capiendum est: ut omnia, quæ illi pro libito suo subditis injungere voluerint, subditos ad omnia illa faciendâ coactos esse, docuerit Christus. Sed dictio illa quæcumque, ad omnia, & sola illa referenda est, quæ ad Cathedram, in qua sedent, spectant. Omnia enim spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditis facere tenentur. At nihil potest magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quam subditos, ut in vera fide permanent admoneret omnem erroris occasionem ab illis procul femovere; nihil ergo justius subditis præcipere potest Prælati, quam si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum, ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua caveatur hæreticorum libros legi, sit à potestate Ecclesiastica, an à potestate laica sancita, quoniam huic etiam sicut illi obedire tenemur. Pau-

cunt multa vere Catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud viros Catholicos profus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atque digesta. Injustum autem esse dicunt Catholicam Ecclesiam his omnibus privare, & inde colligunt, ut injustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustione tam grave incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quam illi urgentissimam putant, utroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inveniri popa, & bene tractata, quæ apud viros Catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & divinæ providentiæ aperte injuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris vera, & Catholica & pulchre explicata, alias nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mendacii essent. Quod autem ea vera, & Catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud Catholicos Doctores inveniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam etsi aliquando Deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi propheterando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decrevit. Prophetavit Balaam ille malus de adventu Messie: (Num. 24.) sed multo melius atque apertius, quam ille, prædixerunt hoc alii Prophete. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus Salvator noster prophetavit, quod Jesus pro omnium salute moriturus erat. (Joann. 11.) Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, David, Esaias, & alii plurimi sancti Prophetæ, multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primum veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo revelare voluit, numquam nisi per justos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem: sed per manus sanctissimi viri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Evangelicam, primos tamen illius prædicatores non voluit esse fures, & homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos viros, Apostolos videlicet suos quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus Salvator noster, (Matt. ult.) ut euntes in mundum universum prædicarent Evangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit enim illis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius virtutem Spiritus Sancti supervenientis in illos. (Act. 1.) Cur ita? Nempe ut per adventum Spiritus Sancti illos faceret dignos Evangelii præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annuntiandam. Nam quia hanc Spiritus Sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annuntiandam Evangelii veritatem, ideo de se, & aliis Apostolis dixit: (2. Cor. 3.) Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti. Non est igitur credendum, ut Deus, qui alias Evangelii veritatem non nisi per viros Spiritu Sancto plenos mundo revelare voluit, nunc aliquam Evangelii partem ante incognitam per schismaticos hæreticos mundo notam facere velit. Neque est etiam credendum, Ecclesiam, quæ uberim est olim à Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessarii credenda, ignoret. Alioquin non satis promissio-

ni suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringens, dixit (Joann. 14.) Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & revelabit vobis omnia, quaecumque dixerit vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & Spiritus Sanctus omnium illorum intelligentiam dedit, consequens est, ut Ecclesia nihil illorum ignoret. (Gen. 18.) Numquid celare potero Abraham, ait Deus, quæ facturus sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturus erat: credere par est, illum multo minus celasse Ecclesie illa, quæ ad suam fidem necessaria salutem. Quoniam illam, eo quod sponsa ejus est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per Amos Prophetam cap. 3. sic inquit: Non faciet Dominus Deus verbum: nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. Non dixit ad qualescumque Prophetas: sed ad solos servos suos. A viris igitur fidelibus ex quibus Ecclesia Catholica constat, discere debemus, si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam Ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo uberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli novit. Et hoc ipsum docet Irenæus Martyr libro tertio adversus hæreses cap. 4. sic dicens: Tantæ igitur ostensionis non sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere. Cum Apostoli quædam in depositum dives plenissime in eam contulerint, omnia, quæ sunt veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos. Quæ autem sunt Ecclesie, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si quando de aliqua modica questione disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimis recurrere Ecclesiis, in quibus Apostoli conversati sunt, & ab eis de præsentis questione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem, si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant Ecclesias? Hæc Irenæus Martyr, & Polycarpi Martyris discipulus. Ex cuius verbis evidenter constat Ecclesiam esse omni veritatis doctrina plenissimam, nulliusque hæreticorum doctrinæ indigentem. Deinde, licet Ecclesia aliquid ad fidem spectans ignoraret, non est credendum, neque verisimile, hæreticis illud esse à Deo revelatum. Confiteor tibi pater (ait Christus Salvator noster) (Matt. 11.) quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Parvulis, inquam, revelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, ut suam sententiam non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Parvulis, inquam, revelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suæ nunquam volunt inniti prudentiæ, qui captivare non dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Hujusmodi parvulis Deus sæpe revelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus; non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, ut reliquos omnes sua sapientia excedere putent & suo iudicio plus quam totius Ecclesie definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quamquam daremus aliqua esse in hæreticorum libris catholice, & fideliter tractata, quæ in Catholicorum libris non reperirentur, illa tamen non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa ad-

miscerent, & timendum est, ne dulcedine veritatis alleciti lectores, venenarum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, quam illum exitiali veneno permixtum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secundo loco in præfata argumentatione assumptum est, ubi dicitur, injustum esse privare Ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inveniuntur. Non est certe injustum, immo est e contrario iustissimum, atque sanctissimum, & perinde ac necessarium, ut à matre nostra Ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, si illos veneno mortifero permixtos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina, quæ semper veris habet falsa permixta: quo fit, ut sit ab omnibus devitanda. Hoc autem ita esse apertissime docet Gregorius qui lib. quinto moralium sic ait: „Habet quippe hoc hæretici primum, ut malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod velent minime persuaderent. Rursus si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraque defervunt, & ex malis bona insciunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tingit, dumque hoc, quod dulce est, primo attacku delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permixcent recta perveris, ut ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latent eos peste corrumpant.“ Hæcenus Gregorius. Ecce vides apertissimo Gregorii testimonio probari, semper hæreticorum doctrinam esse veluti quoddam venenatum poculum. Et inde necessario consequitur, ut qui quis Christianæ reipub. aliquam tenetur habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Christianæ umquam nocere valeat. Præstat enim Ecclesie tali poculo carere, quam venenatum bibere. Eandem sententiam docet Leo Papa hujus nominis primus, qui (ut supra proxime precedenti cap. ostendimus) in Epistola ad Toribium Antiochensem Episcopum cap. 15. præcipiens, ut libri Priscillianistarum, & aliæ scripturæ apocryphæ vitentur, & comburantur, id quod huic sententiæ objici poterat, rejicit, sic inquit: „Quamvis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latent operantur, ut mirabilem narratione seductos, laqueis cuiuscumque erroris involvant.“ Hæc Leo Papa hujus nominis primus. Ob hanc causam Christus Salvator noster damonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpavit, prohibens ne talia loquerentur. (Luc. 4.) Verissima erant, & sunt, quæ dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illum fecisse, credendum est. Nempe ut populo occasionem tolleret credendi demonibus iterum falsa dicentibus. Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in commentariis super Lucam, sic inquit: „Quare autem temeraria Domini ipse loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: (Psal. 49.) Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas per os tuum? Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris sepe permiscet, ut specie veritatis testimonium fraudis obtegat.“ Hæc Beda. Si Christus Salyator noster prop-

ter illam causam prohibuit demones clamantes, justum est, ut Ecclesia quæ illi, veluti corpus capiti se conformare debet, hæreticos, qui sunt demonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, ut demones poterant nocere verbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, quum hæreticorum libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eveniat, quod Sapiens ait: (Qui tergerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi objiciebant, hi, qui hæreticorum libros permittebant esse necum contende-
bat, sic dicentes: Esto, hæreticorum libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tamen via absque illorum combustione potest obviari incommodo, quod tales libri possent Christianæ resp. inferre. Nam si libri illi ab omnibus purgantur erroribus, tunc remanebunt reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona, quæ habent, absque ullo veneni periculo legitibus offerri. Malum est ergo libros hæreticorum comburere: quia per talem combustionem Ecclesia privatur his, quæ in libris hæreticorum bene, & Catholice tractata sunt, quæ sine ullo suo periculo possent habere. Huic objectioni facile responderi potest per ea, quæ in responsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris litteris desumptis, tum testimonio Sancti Irenæi, nihil esse in hæreticorum libris verum, & Catholicum, quod non sit in libris Catholicorum multo melius, & purius tractatum. Ex quo evidenter colligitur, Ecclesiam nullius Catholice veritatis cognitione privati, etiam si omnes hæreticorum libri comburentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ hujusmodi objectionem facile rejicere possumus. Nam licet daremus aliqua esse in hæreticorum libris vera, & Catholice discussa, quæ in libris Catholicorum non inveniuntur, ea tamen duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiam si eorum libri ad amulsum corrigerentur, & essent ab omni errore defecati. Primo quidem considerare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, ut non cuilibet eam contrectare liceat, & multo minus eam interpretari, & de illius intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui vere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reverentia suscipiunt. Hoc autem facile quisque intelliget, si prius animadvertit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus Apostolus qui novit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum divinum, ita ut legem veterem veteris appellat testamentum: legem vero Evangelicam testamentum dicat novum. Nam in Epistola ad Hæbreos loquens de excellentia legis Evangelicæ supra legem veterem, quæ peccatoribus gratiam reddere non valebat, sic ait: (Cap. 9.) Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, promissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditati. In quibus verbis Paulus veterem legem prius testamentum, & legem Evangelicam novum testamentum appellavit. Quæ nomina adeo apud omnes Catholicos invaluerunt, ut illæ duæ leges non aliter, quam novi, & veteris testamenti nominibus jam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus nullam divitiarum suarum partem hæreticis mandavit, neque illos suorum bonorum hæredes instituit. Si non decebat, ut filius ancillæ simul cum filio liberæ hæres institueretur, multo minus decebat ut alienigena qualis est hæreticus simul cum filio liberæ hereditatem capiat. Si ancilla, hoc est, Synagoga (ut ait Pau-

reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis Catholicis sub anathematis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorum aliquem audeant publice prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorum reprobationem, ut dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina & opuscula prælibata, publice concremari, prout decretum fuerat in Synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis, & debite observandis, mandat præfata Sancta Synodus ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum jura, & canonicas sanctiones. Hactenus Concilium Constantiense. Et quamquam hæc protulimus testimonia satis esse possent ad nostræ sententiæ confirmationem: tamen ut illam firmiorem relinqueremus, antiquiora, & vetustiora exempla impetere volumus, antiquiora, & vetustiora exempla impetere volumus, & actus apostolicos revolvare: in quibus apertissimum pro hac re invenimus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum Pauli gestis, historia illa differens hæc ait: (Act. 19.) *Multis credentium veniebant constantes, & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa scæti contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam quinquaginta milia. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Hæc Lucas in actibus Apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicens: *Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Nam illis verbis aperte docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, ut etiam è contrario colligere liceat, validum testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolunt. Deinde, post Apostolorum tempora hoc fuisse in tota Ecclesia servatum, testatur Origenes, qui Homilia nona super Numeros ait: „ Si apud homines hodie judicaretur hæc „ causa, & apud Ecclesiarum Principes haberetur exa- „ men de his (verbi causa) qui diversa ab Ecclesiis do- „ centes, divinæ vindictæ pertulerint ultionem, nonne „ judicarent, ut si quid loquuti sunt, si quid docuerunt, „ si quid etiam scriptum reliquerunt, universa pariter „ cum ipsorum cineribus deperirent? „ Hæc Origenes: Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius Ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quod Eusebius Cæsariensis in libro de temporibus refert libros Prothagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus combustos. Cujus combustionis quamquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliam tamen non fuisse credendum est, quam ut suæ reipublicæ profpicerent, & damnum vitarent, quod tales libri legentibus possent inferre. Si homines Gentiles tantam suæ reipublicæ, quam regendam susceperent, rationem habuerunt: multo justius est, ut Principes Christiani majorem Catholicæ Ecclesiæ, pro qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquam Prothagoræ sophistæ Ecclesiæ nocere possunt, ultricibus flammis tradant. Non est enim æquum, ut Christiani Principes in recta populi gubernatione Principibus Gentium cedant. Quod si, ut faciendum esse probavimus, hæreticorum libri comburan-

tur: dabitur per hoc, haud dubie cuique auctori hæretico digna suo crimine pœna: Quoniam juxta sapientis dictum, (Sap. 6.) *in quo peccaverit in eo punietur.* Peccant enim omnes hæretici quadam inanisi gloriæ cupiditate, ex qua pestilente radice, sicut multa alia oriuntur scelerata, ita etiam hæresis, quæ est omnium aliorum gravissimum malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam, nihil pro illa assequenda intentatum relinquet, & ad illam tamquam ad quemdam scopum omnes suos actus dirigit. Quum loquitur, quum scribit, quum disputat, aut quum aliud quodvis opus agit, semper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc est summa omnium votorum suorum. Quod si hanc, quam ardentissime cupit gloriam, alia via se posse assequi desperaverit: tunc novam confingere doctrinam conatur, ut rei novitate alios in sui admirationem trahat. Ex ipso deinde impotenti gloriæ popularis desiderio oritur pertinacia tam inflexibilis, ut quamvis in certamine omnium iudicio succumbat, numquam cedere velit. Mavult enim in errore persistere, quam se victum fateri, ne hac occasione, vel minimam gloriæ partem, quam immodice cupit, amittat. Sunt enim hæretici optime figurati in viris illis superbiis, qui dixerunt: (Genes. 11.) *Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat usque ad Cælum: & celebremus nomen nostrum.* Hæretici siquidem nomina sua volunt celebrare in terris, & ob hanc causam turres superbae vanitatis construunt, & libros hæresibus plenos componunt. Tam infata est omnibus hæreticis inanisi gloriæ cupiditas, ut per illam, tamquam per proximam causam hæretici definitionem Augustinus dare decreverit, sic dicens: „ Hæreticus est, „ qui pro alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas, ac novas opiniones, nes gignit, vel sequitur. „ Hæc Augustinus in libro de utilitate credendi. Ob hanc causam Paulus volens fidei unitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quod hanc plurimum fidei unitati nocere posse intelligebat. *Unanimes* (inquit ille Philip. 2.) *idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* Justum igitur est, ut quam per librorum conscriptionem hæreticus procuraret popularem gloriam, hanc libris ejus combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccaverat. Olim quidam sceleratus homo (ut Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili officio constructum, igne succendit, & sic parvo tempore destruxit, quod multo tempore, multisque expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam grave, atque tam sacrilegum scelus ausisset, respondit se optasse posteris memoriam sui reliquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pœnimo facinore se assequatur speravit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor ullus, qui sacrilegium illud facinus scripsisset, illius paratorem nomine proprio exprimere auderet, ut nomine illius suppresso memoria, quam tam impotentem, atque effrenate optavit ad posteritatem transmittere, citissime zelaretur. Quisquis rem bene circumspexerit, facile intelliget nullum ovum esse alteri ovo similia, quam quilibet hæreticus homo, est illi homini scelerato. Subvertit ille, atque destruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & evertere, atque perturbare Ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Sceleratus ille homo ab impotenti inanisi gloriæ desiderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, &

hæ-

hæreticus ab eisdem inanisi gloriæ ardentissimo amore ducitur, ut novam confingat doctrinam, & sic ab Ecclesiæ unitate discedat. Par igitur est, ut similibus hæreticis pœna constringat, ut videlicet eam, quam per librorum additionem tam anxie concupivit gloriam, libris ejus omnibus prorsus ex orbe deleatis: non assequatur: Huic etiam simile est, quod Judas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus: jussit Judas linguam Nicanoris abscindi, & avibus dari, Cur ita? Numquid putandum est Judam Machabæum illud abs re jussisse? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, ut sibi magis quam Deo parendum esse non fuerit veritus dicere. Ob hanc causam linguam illius post mortem abscindi Judas præcepit, ut in eo membro, quo tam impie peccaverat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemii sunt, quoniam Ecclesiam, quæ à Deo semper docetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes, adeo, ut suo magis tribuant iudicio, quam onium Doctorem sacrorum sententiis; parum dixi: nisi etiam plusquam totius Ecclesiæ definitionis sibi ipsi tribuerent. Hi per libros tamquam per quadam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum, & Ecclesiam ejus, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum avibus discerpendos, sed flammis comburendos tradi: ut nullum illorum possit supersere vestigium. Hæreticorum quilibet haud dubie convenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias Propheta ad Edon locutus est, sic inquit: (Cap. 40.) *Arrogantia tua decepta te, & superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petrae. Cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Erat Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam superbit, & sibilabit super omnes plagas ejus. Sicut subversa est Sodomæ, & Gomorrhæ, & vicina ejus, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet fit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide revelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, & per multas provincias extensa hæresis Arrii, sed nunc jam velut Idumæa facta est deserta: quoniam omnes spreverunt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa, ut non solum jam non sint Arriani: sed nec Arrianorum libri, qui illam hæresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltavit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non vereatur in cælum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usque ad prædicationem suam: sed confido in Domino, quod tandem erit tamquam Idumæa deserta. Sed quomodo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subversa est Sodomæ, & Gomorrhæ, & vicina ejus, ait Dominus. Hæc autem civitates (ut historia sacra refert) (Genes. 19.) igne subversæ sunt & incendio perierunt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eorum, ut sit hæresis omnis velut Idumæa deserta, & nemo sit qui habitet in ea. Jericho civitas non solum fuit à filiis Israel destructa, sed igne succensa, & funditus deleta, ut fundamenta sublata nulla maneret reedificationis occasio. (Josue 15.) Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rationibus convicta, & ab orbe Christiano prorsus deleta: tamen superstities*

Tom. II.

sunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere videntur, super quæ facile poterit hæresis illa reedificari. Quisquis igitur Christianæ reipublicæ bene consultum esse optat, omnes hæreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne forte fidelis aliquis in legendo, ab illis lædatur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, juxta Pauli præceptum (1. Tim. 2.) sunt devitanda ne illorum communione lædamur, & magis (ut præfati sumus) nocere possunt hæreticorum scripturæ, quam verba: consequens est, ut majori cura sint evitandi libri, quam verba, & multo diligentius sit circa illorum prohibitionem invigilandum. Et quod diximus de libris hæreticorum, idem prorsus faciendum esse censemus de libris Judæorum, & aliorum infidelium, quos inter Christianos, & sub Christianorum dominio vivere contigerit. Est tamen aliqua inter Judæorum libros differentia consideranda: Quia non omnes in eodem sentu gradu, & ideo nec eadem lege judicandi. Quidam enim sunt absolute boni, ut sunt libri omnes veteris Testamenti, & alii qui veras illorum librorum continent expositiones, & hi permittendi sunt Judæis, quemadmodum permittitur illis, ut legis Mosaicæ ritus, & caeremonias servant. Quia in illis omnibus habetur quoddam testimonium fidei Catholicæ, quæ in illis representatur, tamquam veritas in figura, & corpus in umbra. Sunt alii libri à doctores Judæorum compositi, pleni mendaciis, & somniis, & fabulis: & (quod multo pejus est) multis in Christum, & legem suam blasphemias. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, & in sua perfidia nutriuntur & foventur, & detinentur, ne ad fidem Christi convertantur. Hi tales libri merito debent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidem Christi malis persuasionibus impediatur, ita justum est, ut compellantur, ne libris æditis impediatur, quo minus eorum aliqui ad fidem Evangelii convertantur. Et sicut compellendi sunt, ne Christum, & sanctam ejus legem verbis blasphement, ita etiam ne blasphement scriptis. Hæc autem omnia tollentur, si tales libri comburantur, quod Christiani Principes legitime facere possunt, cum Judæi in pœnam peccati, quod comiserunt in morte Christi, facti sint servi.

CAPUT XVI.

Respondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros esse permittendos.

ETSII urgentissimis, evidentissimisque rationibus probavi hæreticorum libros non esse permittendos: sed esse comburendos, aut alio modo abolendos: non desunt tamen, etiam ex his, qui se Christianos jactant, qui huic Catholicæ veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante aliquot jam elapsos annos in Flandria versarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam viro docto, & Catholico, ut exteriora ostendebant, hæretico tamen, ut ego suspicabar. Et aliquos postea ejusdem classis homines Parisiis, & alibi inveni, qui cum se Christianos videri optarent, hæreticorum tamen libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt enim nunc multi passim tales, quales Christus Salvator noster venturos esse prædixit, (Mat. 7.) *vestimenta ovium portantes, qui tamen intrinsecus sunt lupi rapaces.* Illorum omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillime rejecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quam arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt

Oo

lo ita docente (Rom. 13.) qui de omni potestate absque ullo discrimine loquens ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et paucis interpositis subdit: *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ex quibus Pauli verbis Beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias, sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum observationem. Et certe huic B. Thomæ sententiæ favere videtur Theophylactus, qui prædicta Pauli verba interpretans, sic ait: „Necesse est, ut subeas jugum, ut non modo vel Dei, vel Principum iram nil profus pericliteris, ut „contumax, nec intollerabili afficiaris supplicio: sed etiam „ne conscientia carere appareas.“ Hæc ille. Hoc tamen non est usquequaque de omni lege intelligendum, sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est levis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditiorem velle per talem legem subditos suos ad culpam aliquam obligare, & si hoc forte voluit, & per legem suam expressit, non credo illum hoc facere posse. Nam (ut ait Paulus 2. Cor. 10.) non est data superioribus potestas in destructionem, sed in ædificationem. Maxima autem esset animarum destructio, & periculosissimum illarum laqueus, si pro levisima quaque re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquid commodum, aut incommodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcumque illa sit, sive Ecclesiastica, sive civilis, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum loquutum fuisse cum dixit: (Rom. 13.) *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* At quum res sit magni momenti lectio librorum hæreticorum, ex qua gravissimum (ut præcedenti cap. ostendimus) Christiana Respublica potest suscipere dispendium, convincitur inde, ut non solum Pontifices, sed etiam Reges, & qualibet aliæ potestates laicæ, possint condere legem prohibentem lectionem librorum hæreticorum, cujus legis transgressores, læthali sese obligent culpæ. An autem de huiusmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut à Summo Pontifice, aut à Cæsare sit lege statuta, mihi hæc usque non constat. Quidam forte dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fraternalitatis, extra de hæreticis, ubi dicitur: Celestini, & Pelagii hæreticorum capitula non esse recipienda: quia damnata auctoritate necesse est, ut libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (ut ego censeo) quod ad præsens negotium spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, ut ejus lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo convincitur, quod in cap. Excommunicamus, §. Credentes, eodem titulo, dicitur, ut instrumenta confecta à tabellione, qui sit credens, aut receptor, aut defensor, aut fautor hæreticorum cum auctore damnato damnantur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorum non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, ut nullum habeant pro testimonio reddendo robur, nul-

lumque in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorum libris, qui damnatis illorum auctoribus, statim damnati censentur. Damnati, inquam, non, ut à nemine legi possint: sed ut nemo illorum testimonio possit uti ad alicujus sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suam possit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse iure canonico statueretur decretum quo sub pena excommunicationis ipso facto incurrerent, & sub aliis gravibus penis prohiberetur, ne alicujus publice damnati hæretici libris quis venderet, aut sine speciali Sedis Apostolicæ, aut Inquisitoris hæreticorum in illa patria, auctoritatem habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diversis provinciis datas esse prohibitiones. In Hispania multos hæreticorum libros specialim nominatos prohibuerunt Inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent Inquisitionem. Et ob hanc causam inter alias, tam repurgata perfitit ab hæreticis Hispania. Ubi talis prohibitio habetur, non dubito illum, qui absque licentia superioris, qui illam concedere posset, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentaverit, mortalis peccati esse reum. Si autem nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet considerare varias personarum qualitates, & conditiones: Quoniam juxta illarum varietatem variæ sunt de hac re dandæ censuræ. Sunt enim aliqui profus idioæ, qui nihil præter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciunt, ut pura, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanicum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim idiomate hæreses scribi possunt, & in quolibet istorum, quæ modo enarravimus, scriptas esse hæreses, experientia docente cognovimus. Sunt alii scioli, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tamen adeo sapient, ut possint inter lepram, & lepram discernere, nec sciunt separare speciosum à vili, aut inter sanctum, & prophanum ponere discrimen. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo censuram. Quicumque istorum sive idioæ, sive scioli legere ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab Ecclesia damnati, peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parva, ut ex se nocere non possit, quia tunc propter imperfectionem materiæ excusabitur à peccato. Hæc assertio, vel ex eo apertissime probatur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis, & quidem gravissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se exponit periculo peccati mortalis (ut omnium Theologorum concurs sententia testatur) peccat mortaliter. *Qui amat periculum (inquit sapiens Eccl. 3.) peribit in illo.* Et ipse supremus veritatis magister aperte præcepit nobis, ut omnem peccati occasionem vitaremus, sic inquit: (Matth. 5.) *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Expedi enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Esi dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te.* Per quæ verba, juxta omnes sacros eorum interpretes Salvator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario vitandam: si à gehenna ignis volumus liberari. Peccat ergo mortaliter illi, qui tam gravis peccati, ut est hæresis, manifestam accipiunt occasionem: legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab Ecclesia dam-

damnatos. Sed quia aliquis forte prætervovus effronti temeritate negabit idiotam, qui sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticorum: ideo hoc urgentissimis rationibus nunc probandum est. Primo quidem certum, & indubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industria conversatur cum hominibus, quorum mores novit esse vitiosos, atque perverfos. Quod non ab aliam causam evenit: nisi propter periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conversando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo proximus. Rarus est, qui recte vivens possit dicere: *Frater sui draconum, socius struthionum.* (Job. 30.) Pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens exivit ad æthera virtus, sunt, qui inter sceleratos commorati, ipsi iusti, & innocentes vixerint. Ideo Sapiens ait: (Eccl. 13.) *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicaverit superbo induet superbiam.* Ex mutua siquidem hominum inter se conversatione, facillime alterum mores inter se commodantur. Unde Seneca Epistola nonagesimaquinta ait: *Minuta quædam (ut ait Phædon) animalia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est: tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conversatione Sapientum evenit: non deprehendes quemadmodum, aut quando tibi profic, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex conversatione Seneca, idem profus, & sub eadem similitudine dicendum est de incommodo, quod oritur ex conversatione malorum, & multo melius: quia cum prones sint homines ad malum, fortius alliciunt, & trahunt eos ad se mali, quam boni. Cum sancto (ait Propheta Regius Psal. 17.) *sanctus eris, & cum perverso, perverteris.* Quam potens sit bonorum, aut malorum conversatio, apertissimum Saulis Regis exemplo demonstratur, qui (ut Regum narrat historia 1. Reg. 10.) cum Prophetis propheta, & cum iniquis infaniebat. Ob hanc causam B. Thomas in 2. 2. quæst. 10. art. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subversione juste timeri potest, prohibendos esse à Judæorum, & aliorum infidelium communione, precipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent. Si hominum conversatio tam potens est, ut hominum mores vertere possit ex bono in malum, & à virtute proferre ad vitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum auctore illius conversamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos offendit affectus, & sæpe magis movet lectorem per scripturam (ut capite proxime superiori diximus) quam auditorem per vocem. Præterea certissimum est libris pietate plenus multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus præsertim illi, qui non tanta scientia, & doctrina pollent, ut possint venenum hæresis in illis sæpissime latens agnoscere, & ab illo cavere. Tales sæpe homines evadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sunt alii homines docti in Theologia, & in illa scis instructi, qui optime intelligunt Sacros Doctores, quos legunt, & horum etiam est varia conditio. Sunt enim aliqui natura sua novarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhererunt persistere sciunt: sed omni vento mobiliore, modo hac, modo illac debili impulsu vertuntur. Nunc amant, & ad horam, quæ prius amaverant, oderunt:*

virum quidem (ut dicitur) non multarum horarum: sed vix unius horæ. De his idem profus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hæresis, cum legunt libros hæreticorum. Nam sicut is qui se tam fragilem agnovit, ut levisima quaque occasione oblata, non possit seipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescumque alicui tali occasione seipsum spontanea offert: ita simili ratione, qui se tam levem, atque animo inconstantem expertus est, ut cuicumque, vel mediocri persuasioni facillime cædat, aut novis quæcumque illa sint, semper delectetur, & illis aplaudat, oportet, ut mortaliter, & jam peccet, si libros hæreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenii levitate poterit persuaderi. Si Joannes Hufs libros Joannis Vvicleph numquam legisset, non in tot, tamque pestiferas hæreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aneas Sylvius libro de Origine Bohemorum cap. 35. quod erat novarum rerum amator, atque ideo libros Joannis Vvicleph, tamquam rem novam in Bohemiam delatam, legens, facillime bibit incautus venenum omnium hæresum, quas Joannes Vvicleph in suis libris reliquerat. Idem contingit Martino Luthero, qui legens libros ejusdem Joannis Hufs, omnes illius libenter suscepit errores: Sunt rursus alii viri docti scientes discernere inter bonum, & malum, qui sunt constantes & firmi in fide: sed assiduis urgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hæresum punctationibus non sine magno, & gravissimum mœrore stimulantur. Hi si aliqua justa causa cogere, aut nimis urgente libris hæreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognoverint, non est dicendum illos periculo hæresis se offerre, cum libros hæreticorum legunt: Quia in Domino confidentes, & non de suis viribus præsumentes, ut occurrenti necessitati subveniant, id faciunt. Ut gratia exempli. Si quis vir doctus præsertim curam animarum tenens inter hæreticos, vel prope illos versaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorum legeret, ut eorum simulatas cauteles deprehenderet: eorum fallacibus argumentis responderet, & sic plebem sibi commissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur, non solum non peccabit: immo potius meretur. Quia sic faciens non se offert periculo hæresis: sed necessitate urgente divinæ se commendat misericordiae, de qua confidit, quod propter plebem sibi commissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet illum à libris hæreticorum decipi. Si vero nulla justa causa urgente, sed pro sola sua libidine libros hæreticorum legerit, non credo esse liberum à peccato mortali. Quia cum ipse sit alias plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorum libros addit (ut dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atque urgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur: quo fiet, ut necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiusmodi homines admonet, sic inquit: (1. Cor. 10.) *Qui stat, videat, ne cadat.* Sunt denique alii viri docti abunde instructi in Theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitionem, posse citra omne peccatum libris hæreticorum legere. Et si recta (ut decet) intentione id fecerint, ut puta, quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illo-

rum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & Ecclesie sue: quapropter justum est, ut stipendium sui laboris à Deo, cui serviunt, recipiant. Nam qui hæreticorum libros hac sola causa legunt, ut illos oppugnare valeant, hi merito figurantur per Phinees, qui intravit in lupanar, non ut scortaretur, sed ut scortatorem Israelitam suo gladio confoderet, & ob hoc magnifice est à Deo laudatus, & magno præmio donatus. Ideo Concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, ut hæreticorum libros legere possint. Nam cap. 16. suorum Decretorum præfatum Concilium hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hæc ibi, Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum sæpe est necessaria, ut possint hæreticorum astutia agnosci, & ideo Episcopis conceditur: quia curam animarum illi habent, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem causam Beatus Thomas in Secunda Secundæ, quest. 10. art. 9. de communione cum Judæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. „ Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum, cum infidelibus conversio infidelium magis sperari possit, quam fidelium à fide aversio, non sunt prohibendi, infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Judæis, & maxime si necessitas urgeat. “ Hæc ille. Si communicatio cum Judæis licet his, qui firmi sunt in fide, quando aliqua ex tali communicatione speratur utilitas: ubi eadem ratione licebit illis legere libros hæreticorum, quando necessitas urget, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit superioris prohibitio, quæ id facere vetet. Hæc sententia & si manifesta sit cuiuscumque, vel mediocriter docto, ad illius tamen majorem confirmationem exemplum quoddam gravissimum, dignum relatu, hic inferere decrevi, quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is enim de Dionysio Alexandrino disserens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Christo constantiam lib. 6. hist. Ecclesiasticæ ad celum usque extulerat, tandem lib. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptisate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem presbyterum urbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perfero, etiam si videar ad horam verbis illorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tamquam cœni alicujus fœtore polluerer, visio mihi quædam à Deo ostenditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi evidenter proloquens: Lege omnia quæcumque in manus tuas venerint, quia probare singula quæque, & discernere potes, quando quidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum visonem, quia & Apostolicæ sententiæ concordabat, dicenti: (1. Thef. 5.) *Omnia probate, quæ bona sunt tenete.* Hæc Dionysii Alexandrini verba citat Eusebius loco præfato. In quibus verbis admonet lectorem, ut annotet causam, propter quam divinum illud oraculum permittit Dionysio libros hæreticorum legere. Quia (inquit) probare singula quæque,

& discernere potes. Ex quibus verbis aperte convincitur verum esse id, quod supra de idiotis, & scolis hominibus diximus, eos non posse absque peccato lectioni librorum hæreticorum insistere: quia probare singula quæque legerint, & discernere non possunt. Si tamen fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare cenfeo illum, qui hæreticorum libros legerit, quantumlibet doctus ille sit, si absque licentia id fecerit. Quisquis igitur Lutherane hæresis libros sine licentia Sedis Apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, eritque eo ipso excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ Domini à Paulo tertio emanata excommunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum ejusdem sectæ legerit sine licentia Sedis Apostolicæ. Quæ tamen excommunicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint, quoniam hi soli in Bulla exprimuntur. *Quum primum addidi hoc opus, de justa hæreticorum punitione, nullum aliud erat decretum prohibens lectionem librorum hæreticorum, præter illud quod modo diximus statutum fuisse à Paulo tertio. Post aliquot annos mortuus est Paulus, & illi successit in Pontificatu Julius hujus nominis tertius, qui optime intelligens quantum populo Christiano posset nocere lectio librorum hæreticorum, statuit decretum multo copiosius, quo sub gravissimis pœnis, sine ullo discrimine omnibus interdixit lectionem librorum quoruncumque hæreticorum. Ut autem omnibus innotescat hæc prohibitio, decrevi illam integram in hoc loco ponere, quæ sub hoc verborum contextu continetur.* *Julius Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Cùm meditatio cordis nostri ad id potissimum tendat, ut fides Catholica ubique augeatur, & floreat, ad ea libenter intendimus, per quæ omnis ab ea declinandi occasio tollatur. Sane cum sicut nobis nuper innouit ex facultatibus, quæ aliquibus ut libros hæreticos aut de fide suspectos etiam ad effectum eorumdem librorum errores repellendi tenere, & legere possent, aliquando concessæ fuerunt: non hi qui sperabantur fructus hæcenus provenirent, quinimmo diversa inconvenientia subsecuta sunt. Nos præmissis occurrere Christi fidelium animarum saluti consulere cupientes, motu proprio non ad alicujus nobis super hoc oblata petitionis instantiam, sed de nostris certa scientia & matura deliberatione, omnes & singulas facultates & licentias legendi & tenendi libros Lutheranos aut alios hæreticos, seu de fide suspectos quibusvis personis cuiuscumque status gradus ordinis vel conditionis existentibus, etiam si Episcopali vel Archiepiscopali aut alia majori dignitate Ecclesiastica, seu seculari præeminencia præfulgeant, Inquisitoribus, seu Commissariis super hæretica pravitate ab Apostolica Sede pro tempore deputatis durante ipsa deputatione dumtaxat exceptis, à quibusvis prædecessoribus nostris ac nobis & dicta Sede Apostolica seu ejus Legatis, etiam de latere, aut majori penitentiario nostro, vel quibusvis aliis sub quibuscumque verborum formis & expressionibus, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis clausulis irritantibusque, & aliis decretis, quomodolibet etiam motu & scientia similibus hæcenus concessas, Apostolica auctoritate tenore præsentium revocamus, irritamus, & annullamus, & pro revocatis, irritis, & penitus infectis quoad omnia habemus, & ab aliis haberi volumus. Distinctis inhibentes personis præfatis sub sententiis, censuris & pœnis contra similes libros tenentes, aut legentes, tam à sacris canonibus quam à*

nobis & Sede Apostolica hæcenus inflictis, & promulgatis, ne de cætero facultatibus & licentiis prædictis uti, aut earum prætextu seu alias quomodolibet libros prædictos, aut quoscumque alios hæcenus reprobatos, aut in futurum reprobandos tenere, aut legere præsumant. Et insuper omnes & singulos librorum Impresores & Bibliothecarios, ac libros quomodolibet vendentes, & quæcumque alias personas libros Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranos, aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede quomodolibet reprobatos, ex quavis causa etiam ex nostra & dictæ sedis specialis licentia, seu permissione penes se habentes, cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, aut præeminentiæ existant: etiam si (ut præfertur) Pontificali, aut alia quacumque etiam majori ecclesiastica, vel mundana dignitate præfulgeant, dictis Inquisitoribus & Commissariis (ut præfertur) exceptis, dicta Apostolica auctoritate, & eorundem tenore præsentium requirimus, & monemus, ac eis & eorum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub incursu hæresis ac omnibus contra hæreticos de jure injunctis & promulgatis, tam ecclesiasticis, quam temporalibus sententiis, censuris, & pœnis, districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra spatium sexaginta dierum à die publicationis præsentium, modo, & forma infra scriptis faciendâ computandorum, quorum viginti pro primo, & alios viginti pro secundo, ac reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino, ac monitione canonica, eis, & eorum cuilibet in iis scriptis assignamus omnes, & singulos libros Lutheranos aut alios hæreticos, seu Lutheranos aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis & dicta sede reprobatos, quomodolibet penes se eos ex quavis causa etiam mercaturæ, & ex nostra ac ejusdem sedis permissione, ac licentia etiam speciali (ut præfertur) penes eas existentibus, Inquisitoribus hæreticæ pravitatis in civitatibus, in quibus libri hujusmodi existunt, consignasse debeant realiter & cum effectu. Et nihilominus Venerabili fratri Joanni Petro Episcopo Tusculano Neapolitano, & dilectis filiis nostris Joanni sancti Clementis de Burges, ac Marcello sanctæ Crucis in Hierusalém Cervino, & Francisco sanctæ Anastasiæ titulorum sfrondato nuncupatis, Presbyteris Cardinalibus Inquisitoribus generalibus, per sedem Apostolicam deputatis, per Apostolica scripta pari motu mandamus: Quatenus ipsi per se vel alium, seu alios eorundem requisiti, & monitis monitione & mandato nostris prædictis non parentes, quos hæresim, ac alias sententias, censuras & pœnas prædictas propter non paritionem hujusmodi incurere contigerit, ex nunc prout ex tunc, & de contra, hæreticos ac censuris & pœnis prædictis irritos tamen publice nuntient, & faciant ab aliis nuntari, donec ipsi omnes & singulos libros Lutheranos, aut alios hæreticos hujusmodi Inquisitoribus præfatis in civitatibus, in quibus libri hujusmodi (ut præfertur) existunt, consignaverint, & rehabilitationis gratiam obtinuerint. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscumque. Aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sic sede indulgum quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Cæterum ut præmissa omnia ad eorum quorum interest, notitiam deducantur, nullusque de eis iggorantiam juste prætereundere, aut se legitime ex-

cusare possit, volumus, & dicta auctoritate Apostolica decernimus, quod præsentis litteræ per aliquos Curie nostræ Cursores in Basilica Principis Apostolorum de Urbe, & Ecclesia Lateranensi, dum inibi multitudo populi ad divina audienda congregari solet, palam & clara voce legantur, & lectæ in eisdem Basilica Ecclesie Valvis, necnon in porta Cancellariæ Apostolicæ, & in Acie campi Floræ affigantur: ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquandiu pendeant affixæ, & cum inde amovebuntur, earum exempla in eisdem locis remaneant affixæ. Quodque per lectionem, affixionem, & publicationem hujusmodi omnes & singula personæ sub præsentibus comprehensione post sexaginta dies hujusmodi respectivè ita sint obligatæ & adstrictæ, ac si eis coram & personaliter lectæ & intimatæ essent. Et earum transumptis manu Notarii publici subscriptis & sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, ea prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhibetur, si forent exhibite, vel ostensæ. Volumus autem quod ii, qui libros Lutheranos seu alios prædictos infra spatium & terminum hujusmodi dictis Inquisitoribus consignaverint: nisi ipsi alias quam ex retentione librorum hujusmodi hæretici, seu de fide suspecti erunt, eo ipso etiam absque aliqua desuper faciendâ abjuratone à censuris & pœnis propterea forsitan incurris in utroque foro absoluti sint, & esse censentur: prout nos eos in eventum prædictum ex nunc prout ex tunc (dummodo penitentiam quam confessor per eos eligendus eis propterea duxerit injungendam, omnino adimpleant) absolvimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ revocationis, iritationis, annullationis, inhibitionis, requisitionis, monitionis, mandati, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum. Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo. Tertio Kalendas Maji, Pontificatus nostri anno primo.

Quæ quidem litteræ, ut fidem faciant, exhibitæ sunt ex archivo domus Judicariæ sanctæ inquisitionis in oppido Vallisoleri per Dominum Promotorem Fiscalem sanctæ Inquisitionis, unde de verbo ad verbum, prout in litteris Apostolicis continentur, prædictæ litteræ sunt translatae.

CAPUT XVIII.

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est privatio sepulturae.

Hæcenus de corporalibus pœnis, quæ jura hæreticis decernunt, disputavimus, illaque justæ, & merito decernas esse probavimus: superest, ut de spiritualibus pœnis disseramus, & illas nihil minus, quam corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccaverunt quidem illi animo, perperam de fide Catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut predicando, aut alias quomodolibet docendo, aut quidvis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde justum est ut corpore simul & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc sæculo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excommunicatio, per quam illi tamquam oves

infecta, ab omni Ecclesie abiguntur, ne reliquas conversatione sua inficiant oves, per quam etiam aliis Catholicis interdicitur, habere cum illis conversationem aliquam, ne forte cum illis conversata inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in cap. Excommunicamus 1. & 2. extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quicumque hæreticus, eo ipso quod hæreticus est, etiamsi nunquam fuerit de hæresi à Judice aliquo damnatus: sive sit relapsus, sive tunc prima vice sit hæreticus factus, dummodo suæ hæresi assentiatur, ut hæreticus, id est, ut pertinax quamvis postea respiciatur. Si tamen aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiatur, paratus suscipere & tenere eam fidem, quam Catholica tenet Ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus, ita nec excommunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non ferunt excommunicationis sententia omnes, qui fuerint in aliquam hæresim lapsi, sed solos hæreticos. Quod & si re ipsa sit clarissimum, tamen propter multos, qui trepidant timore ubi timor non est, non omittendum existimavi. Neque omnes etiam hæretici sententiæ excommunicationis subjacent, sed soli illi, qui hæresim, quam mente conceperunt, foris quomodolibet manifestant, ut si aliquis esset tunc præsens, posset cognoscere illum in talem hæresim fuisse lapsum. Si quis (gratia exempli) apud semetipsum aliquam pertractaret hæresim, quam pertinaciter credit, & illam (nemine etiam audiente) verbis explicaret: sicut facere solent hi, qui popululum publicæ lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (ut expeditores postea sint in pronuntiatione) prius apud semetipsum soli loquuntur, quæ publice coram populo postea dicturi sunt: talis absque ulla dubitatione censetur excommunicatus. Quoniam hæresis illius jam est ex natura manifesta, & judicio hominum objecta, quamvis ex defectu testium sit per accidens occulta. Qui autem hæresim mente concepit, & illam nunquam foris verbo, aut signo aliquo prodidit, talis non est excommunicatus, immo nec illum Ecclesia potest excommunicare. Quomodo potest Ecclesia excommunicare illum cuius peccatum propter quod insignenda est excommunicatio, agnoscere non potest? Necessarium quippe est, ut qui alium juste punire debet, prius sciat optime crimen, propter quod merito sit puniendus. *Qui quod novit, loquitur* (inquit Salomon Prov. 12.) *judex iustitiam est.* At Papa nec tota Ecclesia militans potest agnoscere hæresim in corde hæretici latentem: quia solus Deus est cordium scrutator. *Deus enim* (ut dicitur in lib. 1. Regum cap. 10.) *intuetur cor; homines autem vident quæ foris patent.* Ecclesia ergo, quæ non potest hæresim in corde latentem agnoscere, non potest etiam propter illam solam pœnam excommunicationis aliquem ferire. Et hanc sententiam confirmat, quod dicitur in cap. cogitationis pœnam. De pœnitentia dist. 1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patitur, & in cap. cogitatio, eadem distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est quod communis Theologorum sententia dicit, Ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tamen Clementina prima de hæreticis, §. Verum, docet oppositum, decepta ex quodam dicto illius Clementinæ male ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidem Clementina ipso jure excommunicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint contra hæreticos non sciendum, aut aliquid omiserint, quod facere debuissent. Ex quo loco Glossa illa deducit jam nullam esse causam dubitandi id, quod Archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an videlicet hæreticus

occultus sit ipso jure excommunicatus: quoniam ex textu illius Clementinæ (ut ait Glossa) apertissime constat Ecclesiam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime convincitur hæreticum quemlibet occultum esse ipso jure excommunicatum. Et ut suam corroboraret esse ipso jure excommunicatum. Et ut ingenue loquar non bene illius Clementinæ literam intellexit, nec bene illius sensum consideravit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (ut diximus) Ecclesia habet forensam jurisdictionem, sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui solum habent odium, aut amorem: quoniam propter solum odium in corde latens non poterat aliquem excommunicare, etiamsi odium esset ardentissimum: sed excommunicat ibi Pontifex Inquisitores, qui propter odium, aut amorem aliquem in iudicio inquisitionis contra rationem fecerint. Quibus verbis diligenter consideratis, constat aperissime, ibi non puniri odium, aut amorem, sed puniri opus exterius, aut omisio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diversa sunt odium, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo sunt actus animæ interiores, hoc autem est actus exterior. Prima illa, Ecclesia non punit, nec punire potest. Nam Apostolus istorum iudicium prohibet, sic inquit (1. Cor. 4.) *Nolite ante tempus iudicare quoad usque veniat Dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum.* Hoc autem ultimum videlicet opus exterius ab odio, aut amore ortum Ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox ut ex latebris cordis prodierit, est manifestum, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos Glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullam in iure unquam reperietur decretum, quod pœnam aliquam decerneret alicui propter solum actum animæ interiore, ut puta odium, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut rivus ex fonte, videlicet ecclesiastica sepultura. Nullus enim in excommunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, ut constat ex Clementina 1. de sepulturis. Sed ne quis forte parum eruditus de hac re dubitaret; visum est Ecclesie dignum esse, ut speciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicumque, de hæreticis libro sexto. Et merito quidem sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (ut Augustinus ait) nisi ut qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti Deum precantur. Et ob hanc causam (ut Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dicuntur monumenta, quia monumenta vivorum mentes, ut defunctorum recorderentur.

At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequens est, ut nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declaravimus, hoc est, excommunicationis sententiam ipso jure hæreticis inflictam alicui non infirmæ foris Theologi tam iustam eam putant, ut non solum à jure humano, sed etiam à jure divino illam hæreticis inflictam esse censent. Nam Jodocus Clichtoveus in assertione veritatum definitarum in Concilio Senonensi hanc tenet sententiam: *Jacobus La-*

romanus in assertio ne determinationis datæ ab universitate Lovaniensi contra Lutherum, eidem sententiæ aperte subscribit. Joannes Echius in Enchiridio locorum communium contra Lutheranos, capitulo de hæreticis comburendis, idem videtur sentire. Hi omnes tres illustres Theologi concorditer sentiunt pœnam excommunicationis esse ex divino jure hæreticis inflictam, tantum abest, ut illam injustam esse putent. Neque absque causa, & sine ulla ratione, sed multis sacre scripturæ testimoniis ita id asserunt. Paulus siquidem ad Titum scribens cap. 3. ait: *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Et B. Joannes in sua 2. Canonica epistola inquit: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non asserit, nolite recipere eum in domum, nec ave e dixeritis.* Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis. Alii tamen Theologi, & si fatentur iustam esse hanc excommunicationis sententiam contra hæreticos à jure prolata, negant tamen illam juris divini robur tenere: quoniam (ut ajunt) Paulus, & Joannes hæc loquentes, non dixerunt tale aliquid esse à Deo mandatum, sicut alias Paulus cum simile aliquid pertractat, dicere solet. *Præcipio* (inquit ille 1. Cor. 7.) *non ego, sed Dominus.* Et iterum: *Non Dominus, sed ego præcipio.* At Paulus non poterat (ut dicunt) sua ipsius auctoritate talem excommunicationis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsum istam nullus esse momenti, aliquis convincere putabit per id, quod Paulus Theſsalonicensibus cap. 3. scribens ait: *Denuntiamus autem vobis fratres* (inquit Paulus) *in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis.* Ecce Paulus interdicit conversationem cum illis, qui non ambulat secundum traditionem, quam ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo, sed nomine Domini nostri Jesu Christi se id præcipere dicit. Quæ verba declarat Theophylactus, ait: *Sæpe alias diximus denuntiationem, austeram quandam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendam magis hanc faciens, inquit. Non enim nos id ipsum injungimus, sed Christus ipse. Hic namque profatur, quæ ipse ad loquitur.* Hæc Theophylactus. Quæ istarum opinionum sit verior, ego nolo definire, cum satis pro præſenti disputatione mihi sit, quod hi, qui negant excommunicationis pœnam esse jure divino inflictam, negare non poterant esse jure divino admodum conforme, pertinaces hæreticos excommunicare. Nam illum, qui fratrem semel & iterum admonentem de peccato contemnit, & Ecclesiam insuper non vult audire, Christus Salvator noster præcepit habendum esse tanquam Ethnicum, & Publicanum (Matth. 18.). Quibus verbis concordat omnium Catholicorum sententia, Salvator noster Prælati Ecclesie dedit potestatem excommunicandi illum, qui tertio admonitus negligit emendari. Idem enim est dicere, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus, ac si dixisset nullam potestatem dedit Prælati interdicens communicationem eum eo, qui Ecclesiam audire contemnit, dicens: *Sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Nam B. Chrysoſtomus hæc Matthæi verba interpretans, ait: *Vide qualiter duplicibus colligavit necessarios, & pœna, quæ hic est, scilicet projectione ab Ecclesia. Sit tibi sicut Ethni-*

cus & Publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in caelo. Hæc Chrysoſtomus. Ut autem sententiam Prælati excommunicantis nullus contemnere auderet, sed firmam, & ratam esse, omnes conferent, addidit: *Amen dico vobis: Quicumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelis; & quicumque solaveritis super terram, erunt soluta & in caelis.* Quæ verba declarat beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum, ait: *Quia dixerat, si autem Ecclesiam non audierit, sic tibi sicut Ethnicus, & Publicanus, & poterat contemporis fratris hæc occulta esse responſio, vel tacita cogitatio, si me despicias, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit Apostolis, ut sciant, qui à talibus condemnatur, humanam sententiam divina sententia roborari, & quodcumque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in caelo. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat, quam rata sit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in illum, qui secundo admonitus, Ecclesiam postea audire contemnit. Quis autem minus Ecclesiam audit, quam hæreticus, qui suam sententiam definitioni totius Ecclesie præponit, & ab ea fide, quam scit totam Ecclesiam tenere, proprio iudicio recedit. Nullus ergo justius potest juxta divina decreta excommunicari, quam hæreticus, qui propriæ innitens præſentia Ecclesiam docentem, atque admonentem audire contemnit. Et forte hoc ipsum intellexerunt præſati illi tres doctissimi viri dicentes, excommunicationis pœnam jure divino esse hæreticis illatam: quia juri divino innititur jus humanum, quod illam hæreticis inflixit. Rursus, iustam esse hanc hæreticorum excommunicationem, ostenditur per id, quod Dominus Deus olim populo Israel præcipiens, ut deleteret Jebusæum Chanaanum, & reliquas quinque generationes, addidit: *Non inibis cum eis fornicium, nec misereberis earum, neque sociaberis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam ipsius sociaberis filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviet diis alienis.* Attende, obsecro, causam, propter quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit 2. Tim. 2.) *filium tuum, ne sequatur me.* Nonne simile periculum est in conversatione hæreticorum, quorum sermo (juxta Pauli sententiam) ut cancer serpit? Propter eandem igitur causam justum est, ut sit omnibus Christianis interdicta hæreticorum conversatio, ne fallaciis suis seducant corda eorum, cum quibus conversantur. Ideo Paulus ait (2. Cor. 7.) *Quæ pars fidelis cum infideli? Tam potens est hæc causa, ut propter illam solam censuerit Paulus uxorem fidelem conjunctam viro infideli, qui non permitit illam in fide sua manere, sed quotidie sollicitat, & urget ad infidelitatem, posse à viro suo separari. Sic enim ait Paulus: Quod si infidelis descendit, ascendat: non est enim servituti subiectus frater, aut soror in hujusmodi. In pace autem vocavit nos Deus. Quæ verba declarat Theophylactus in commentariis super epistolam Pauli ita ait: *Hoc est, si vir infidelis uxori fidei injungat, secum ut sentiat, & particeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius, & à viro abscedat. Satius enim est connubium ipsum dissolvere, quam pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecum ille ego jurgatur, quod suæ infidelitatis participare, nil tolere, confestim secedito. Non enim est hujusmodi servituti subiecta, hoc est, nil cogis virum in rebus hujusmodi perpeti. Melius est enim secedere, quam alterari. Neque enim divinæ ill-***

lud est voluntatis, quippe qui nos in pace vocat. Ita que si litiget, & jurgius urgeat, præbuit illi divortii causam. Hactenus Theophylactus. Deinde id, quod Deus olim cum leproso lege Mosayca fieri præcepit, manifestum est exemplar nobis propositum, ut illo bene inspecto, discamus inde quid in lege Evangelica circa hæreticum fieri debeat. *Omnia enim* (ut ait Paulus 1. Cor. 10.) *in figura contingebant illis.* Inter multa alia, quæ in lege Mosayca circa leprosos necessario faciendæ, præcipiebantur, hoc unum erat, ut leprosus extra castra egeretur. *Omni tempore* (inquit lex Levit. 13.) *quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.* Leprosus autem illic descriptus manifestam tenet hæreticorum figuram. Nam beatus Augustinus, exponens Evangelium illud de decem leprosis ait: Quærendum est igitur quid ipsa lepra significet. Non enim sanati, sed mundati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensum, atque membrorum. Leprosi ergo non absurde intelliguntur, qui scientiam veteris fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermiscat. Vera ergo falsis inordinate permixta, in una disputatione, vel narratione hominis, tamquam in unius corporis colore apparentia, significant, lepram, tamquam veris, falsisque colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribitur Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Evangelium, quod juxta usum Romanæ Ecclesiæ legitur in missa Dominica decimaertia post Pentecosten. Sunt adhuc multa alia in leproso consideranda, ex quibus aptius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo contactu alios inficiebat, & hæreticus sua conversatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contectum esse jubebatur. Et hæreticorum sermo, Paulo testante (2. Tim. 2.) *velut cancer serpit*, & ob hanc causam prædicatio est illi interdita. Quoniam (ut ait Salomon Prov. 26.) *qui imponit stulto silentium, iras mitigat.* Cum ergo leprosus, ne sua conversatione alios nocere possit, extra castra, & omnium hominum conversationem ejici, sit lege Mosayca præceptum, hoc exemplari, & sub hujus figuræ velamine nobis offensum est, justum esse, immo necessarium, ut hæreticus excommunicetur, & sic extra Ecclesiæ castra ejiciatur, ne Catholicis communicans, eis sua communicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici semper sunt contentiosi, nec pacem, quam Deus vivens, & moriens tam obnixè nobis commendavit, unquam amplecti volunt, sed povorum dogmatum inventores, aut fautores effecti rixas, & contentiones perquirunt, & jurgia, & dissidia intra Ecclesiam suscitant. Ideo justum, & necessarium est hæreticos ab Ecclesiæ communicatione ejicere, ut vel sic pax reddatur Ecclesiæ. Nam Salomon in Prov. cap. 22. ait: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium.* Quæ verba exponens Beda in commentariis super Proverbia ait: *Ejice hæreticum, quem corrigere non potes, de Ecclesiâ: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, Catholicæ paci auxilium præstas.* Hæc ille. Demum semper ab ipsis Ecclesiæ primordiis veri Catholici fingerunt consortia hæreticorum, & ab eorum conversatione præcul recesserunt, nec colloquium ullum, nisi forte causa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo ut donum, in qua hæreticus esset, intrare nolissent. In cuius rei certissimum, & irrefragabile testimonium, unum solum exemplum affe-

ram, quod refert beatus Irenæus. Is enim verus Christi martyr libro 3. adversus hæreses, cap. 3. de Polycarpo Episcopo, & Martyre, Joannis Apostoli discipulo loquens, hæc ait: Et sunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipso, quod Joannes Apostolus discipulus Domini, apud Ephefum, cum Balneæ lavandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exiverit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corrumpat, in quibus Cerinthus lavatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni aliquando cum occurrisset, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corrumpat, in quibus Cerinthus lavatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni Respondit: *Agnosco primogenitum Sathana.* Tanta tunc Apostoli atque eorum discipuli in religione cautela utebantur, ut ne verbi quidem communionem, cum aliquo eorum, qui à veritate deviaverant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit (Tim. 3.) *Hæreticum hominem post unam correptionem evita.* Hæc Irenæus. Et eadem fere verba citantur sub nomine Bedæ, in cap. omnis 24. q. 1. Cum igitur tam multis, urgentissimisque rationibus ostenderit justam esse hæreticorum excommunicationem, opus est, ut quicumque se fidelem Catholicum esse, & existimari optat, vitet consortia, & colloquia jusculumque manifesti hæretici, ne contrarium faciens, justam aliis præbeat suspicandi occasionem, se etiam eodem crimine hæresis esse infectum, quo ille, cum quo conversatur.

CAPUT XIX.

An hæreticus possit post mortem excommunicari.

Hominem mortuum non posse excommunicari, cuiuscumque Theologo, vel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, quoniam potestas jurisdictionis, quæ ad excommunicandum aliquem est à Christo Salvatore nostro prelati Ecclesiæ concessa, ad solos vivos, & super terram existentes concessa est, non autem ad mortuos, qui aut supra terram, aut subus terram locati sunt. Nam potestatem hæc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (ut proxime præcedenti cap. sacerorum doctorum testimonio docuimus) Christus Salvator noster concessit per hæc verba, sic dicens (Matth. 8.) *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Illa autem verba, ut ex ipsius Evangelii littera facillime constat, ad eos solos referuntur, qui semel & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recusant tamquam contumaces, & rebelles. Ex quo Evangelii processu, Theologi omnes concorditer sententia colligunt, non pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sententiam excommunicationis: sed oportere esse annexam contumaciam, sine qua sententia excommunicationis fieri non possit. At mortuus cum non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab Ecclesiâ, nunquam post mortem poterit dici contumax, aut rebellis, quo fit, ut nec excommunicari possit post mortem. Forte quis dicit mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam post mortem habuerit, quia hujusmodi talis illi contingere non potest, sed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipso vivente non innotuit, sed post mortem, ideo mortuus excommunicatur. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus Salvator noster statim post præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertissime convincunt. Nam post illa verba, *si tibi sicut Ethnicus, & Publicanus,* statim subdidit: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis.* Quod-

quod-

quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis. Per quæ verba (ut proxime præcedenti cap. ex Hieronymi testimonio ostendimus) Salvator noster ipsam excommunicandi potestatem Ecclesiæ concessam, amplius declaravit, & ratam, & firmam esse ostendit. Si quis tamen in hæc re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios posse ex sacris doctoribus ad hujus rei testimonium asserre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara gravem lectorem, solos duos alios probatissimos testes, omnique (ut dicitur) exceptione majores proferam, qui per præfata Salvatoris nostri verba convincere nituntur potestatem excommunicandi datam esse Ecclesiæ. Primus est Urbanus Papa & martyr in epistola de communi vira, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne Ecclesiæ facultates caperentur in alios usus convertendæ, & cuiusque dissipanti illas excommunicationem minatus est, ne talem excommunicationem aliquis contemnere auderet, ipsam excommunicandi potestatem, per illa Salvatoris verba probat, quibus ait: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis.* Gelasius Papa in cap. legatur, & in cap. nec quisque, per illa eadem verba probat potestatem excommunicandi datam esse Ecclesiæ. Illa autem Salvatoris nostri verba de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, non autem de mortuis, qui aut supra terram, aut subus terram sunt. Solos ergo vivos Ecclesiâ ligare, aut solvere potest, non autem mortuos. Et hæc sententiam tuerentur non solum Theologi omnes, sed etiam juris canonici periti. Aliqui tamen canonistæ ab hæc lege excipiunt hæreticum hominem, qui licet defunctus huic sæculo sit, propter criminis tamen gravitatem dicunt illum posse etiam post mortem excommunicari. Nam Glossator Decretalium in cap. si quis Episcopus de hæret. in verbo, post mortem, postquam ad fuz sententiæ confirmationem citavit cap. sane 24. q. 2. deinde sibi ipsi objicit, & respondet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguuntur, & diff. quorundam 24. q. 2. cap. 1. & crimen cum poena sit extinctum. C. si reus, vel accus. mor. fuc. l. 2. Hoc tamen speciale est in crimine hæresis in criminis defestationem, ut post mortem possit accusari, & excommunicari. Hæc Glossator Decretalium. Abbas in expositione præfati cap. si quis Episcopus eidem subscribit sententiæ, dicens etiam hoc esse speciale hæretico, ut post mortem possit excommunicari. Sed re vera (ut ingenue loquar) misere erravit uterque, quoniam nec Pontificum in hæc re potestatem intellexit, nec virtutem excommunicationis consideravit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis auctoribus ibidem citat, interius penetravit. Post mortem quidem damnari potest aliquis de hæresi, hoc est, dari sententia, per quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc sæculo decessisse, quia nulla penitentia signa ante mortem ostendit. Non tamen cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excommunicatum, quum primo factus est hæreticus. Nam (ut præcedenti cap. diximus) hæreticus etiam ante judicis declarationem, est ipso jure excommunicatus. Quoniam & si quis adeo occultus fuerit hæreticus, ut nunquam ad notitiam iudicis pervenerit, si tamen hæresim suam exterius utcumque prodiderit, & non in solo corde zelaverit, non tamen propter hoc ab excommunicatione liberabitur, cum talis excommunicatio non ab homine pendeat, ut vim suam habere possit, sed sit ab ipso jure inflata. Qui ergo

Tom. II.

post mortem de hæresi damnatur, non tunc excommunicatur, sed declaratur fuisse ante mortem excommunicatus, & in excommunicatione defunctus, ut deinceps jam non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligent illum, qui pro hæretico damnatus est, non habere partem in orationibus, quas Ecclesiâ facit pro defunctis. Neque aliud dici posse, auctoritate, & ratione urgentissima id convincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum, quæ est 60. in ordine epistolarum suarum, sic ait: *De commanione priorum, vatis, & ita defunctis horum causa judicio Dei referenda est, in cuius manibus fuit, ut talium obitus, non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicamus, mortuis, communicare non possumus.* Hæc Leo Papa, & habentur in volumine Decretorum 24. q. 2. de communionem. Ex quibus verbis constat Leonis Papæ sententiam esse, neminem post mortem ab excommunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolvi. Et inde deducitur, ut eodem modo nemo, qui sine excommunicatione decessit, possit post mortem excommunicari. Hæc autem collectio probatur esse bona testimonio Urbani Papæ in epistola ad Guillelmundam Episcopum, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiam, sic inquiens: *Inter ceteros quippe nostræ fidei patres beatus Leo, Papa doctor egregius: Quibus vivis (inquit) non communicamus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quibus vivis (ut ex opposito loquamur) communicamus, mortuis quoque communicare possumus.* Hæc Urbanus Papa, & habentur in cap. Sane quod super 24. quest. 2. Gelasius Papa in cap. legatur, eadem causa & questione, dicit apertissime nullum post mortem posse ab excommunicatione in qua decessit, absolvi, & in fuz sententiæ confirmationem adducit illa sæpe jam repetita verba, quæ Salvator noster dixit B. Petro (Matth. 16.) *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis.* Quæ verba doctissime annotans Gelasius, ait: *Su-*, per terram (inquit) nam in ligatione defunctum, numquam dixit esse absolvendum. Hæc Gelasius. Ex quibus verbis apertissime constat Gelasium Papam hæc ratione moveri, ut dicat defunctum non posse ligari, aut absolvi, quia videlicet non est super terram. Hæc autem ratio æque urget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: Quoniam hæreticus defunctus, non magis est super terram, quam ceteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quæ circa alios mortuos, oportet, ut eadem lege judicentur hæretici defuncti, quæ circa excommunicationem alii defuncti judicantur. Quoniam aut ratio illa à Gelasio data, non bene de aliis defunctis probat, quod solvi, aut ligari non possunt, aut etiam de hæretico sicut de aliis, concludit. Præterea Salomon ait (Eccle. 11.) *Si ceciderit lignum, ad Austrem, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur (ut Hieronymus ibidem interpretatur) quando homo moritur. Sed in quocumque loco ceciderit, ibi erit, quia sicut eum mors occupavit, ita postmodum reperietur. Ex qua Salomonis sententia convincitur, ut qui non est in morte excommunicatus, nec possit etiam post mortem excommunicari. Hanc nostram argumentationem confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquam 24. q. 2. ubi differens de mortuo an possit ab excommunicatione absolvi, aut ab ea ligari, hæc ait:

Rt

Cæ.